

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerinin Artırılma Yöntemleri
ve Bunların Etkinliği: Türkiye ve Amerika Birleşik
Devletleri Karşılaştırması**

Yüksek Lisans Tezi

Gizem Rodoplu

Ağustos 2024

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerinin Artırılma Yöntemleri
ve Bunların Etkinliği: Türkiye ve Amerika Birleşik
Devletleri Karşılaştırması**

Yüksek Lisans Tezi

Gizem Rodoplu

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Malik Yavuz

Ağustos 2024

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Gizem Rodoplu tarafından hazırlanan “ Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerinin Artırılma Yöntemleri ve Bunların Etkinliği: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Karşılaştırması" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Malik Yavuz
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Tarkan Oktay
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç.Dr. Ülkü Arıkboğa
Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 27/ 08/ 2024

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA 7. Edisyon yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun APA 7. Edisyon kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Malik Yavuz

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Gizem Rodoplu

ÖZET

Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerinin Artırılma Yöntemleri ve Bunların Etkinliği: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Karşılaştırması

Rodoplu, Gizem

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mesut Malik Yavuz

Ağustos 2024

Bu çalışmada ABD yerel yönetimlerinin öz gelirleri baz alınarak, Türkiye için uygun ve uygulanabilir olan öz gelir yöntem ve uygulamalarını tespiti ile Türkiye’de yerel yönetimlerin öz gelirlerini artırmak için ABD’de yerel yönetimleri üzerinden belirlenen öz gelir artırma yöntem ve methodlarının Türkiye’de yerel yönetimlerin yerel yönetimlerin öz gelirlerini nasıl artıracığı ve uygulanabilirliği sorgulanmıştır.

Bu kapsamda ABD yerel yönetim tipleri ve çeşitleri araştırılmış, yerel yönetimlerin bu tip ve çeşitler ayrıca yerelin kendine özgün özellikleri ve koşullarına göre oluşturdukları öz gelir yöntem ve uygulamaları incelenmiştir.

Bu inceleme sonucunda ABD’de yerel yönetimlerin federal devlet yapısı içerisinde oluşturuldukları göz önünde bulundurularak, merkezi yönetim ve yerel arasında dolaylı olarak doğan gelirlerin, Türkiye’de yerel yönetimlerin öz gelirleri için uygun olmadığı, ancak ABD’de yerel yönetimlerinin öz gelirlerinin temel kaynaklarından olan satış vergisi Büyükşehir Belediyesi ve Belediyeler ekseninde uygulanabilir olduğu ve Türkiye’de yerel yönetimlerin öz gelirlerini artıracabileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ABD, Vergi Sistemi, Yerel Yönetimler, Öz Gelir.

ABSTRACT

The Methods for the Effective Increase of Core Incomes of the Municipalities and Local Administrations: Comparison of Turkey and USA

Rodoplu, Gizem

Master's Thesis, Department of Political Science and Public Policy

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Mesut Malik Yavuz

August 2024

In this thesis, Researched for the applied appropriate and applicable revenue methods for the local governments in Turkey, depending on the revenue levels and methods of local governments in United States .

In this manner, types of local governments in US are analyzed in detail and relying on those types of local governments the revenue of the local governments are detected. Relying on the Federal State structure of the United States, while gained incomes through the local governments and the federal state model is not a compatible model for local governments in Turkey, sales tax model in local government is an applicable and an efficient model for raising the income levels in local governments.

As the result of this research, due to the fact that the formation of local governments are granted by US Constitution in the Federal System, the transfers between the local governments from the Federal governments does not substitute an appropriate and applicable example for the local governments in Turkey, while the sales tax applied in state level is an effective method for increasing the level of revenues of local government in Turkey.

Keywords: Turkey, USA, Tax System, Local Administrations, Core Earnings.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
GRAFİKLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD'DE YEREL YÖNETİMLERİN GELİRLERİNİ ETKİLEYEN SİYASİ, SOSYAL VE İDARİ GELİŞMELER VE YEREL YÖNETİMLERİN KAMU YÖNETİMİ YAPISI VE ANLAYIŞI	3
1.1.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Gelirlerini Etkileyen Siyasi, Sosyal ve İdari Gelişmeler	4
1.2.ABD’de Yerel Yönetimlerin Gelirlerini Etkileyen Siyasi, Sosyal ve İdari Gelişmeler	7
1.3.Türkiye’de Kamu Yönetimi Yapısı ve Anlayışı	12
1.4.ABD’de Kamu Yönetimi Yapısı ve Anlayışı	13
II. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD'DE YEREL YÖNETİMLERİN TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ	18
2.1.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Türleri ve Özellikleri.....	18
2.1.1.Belediyeler.....	19
2.1.2.Büyükşehir Belediyesi	19
2.1.3.İl Özel İdaresi.....	21
2.1.4.Köyler	21
2.2.ABD’de Yerel Yönetimlerin Türleri ve Özellikleri.....	22
2.2.1.County.....	23
2.2.2.Municipalities-Belediyeler	24
2.2.3.Metropoller	24
2.2.4.Townships/Towns.....	25
2.2.5.Special District Governments - Özel Yönetim Bölgesi	26

III. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD’DE YEREL YÖNETİMLERİN ÖZ GELİRLERİ.27

3.1.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirleri.....	27
3.1.1.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerini Sağlayan Anayasal Temeller.....	28
3.1.2.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerinin Kaynağını Belirleyen 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ve 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu	31
3.1.2.1.Emlak Vergisi.....	31
3.1.2.2.Belediye Vergileri.....	32
3.1.2.2.1.İlan ve Reklam Vergisi.....	32
3.1.2.2.2.Eğlence Vergisi	33
3.1.2.2.3.Haberleşme Vergisi	33
3.1.2.2.4.Elektrik ve Hava Gazı Tüketim Vergisi	34
3.1.2.2.5.Yangın Sigortası Vergisi	35
3.1.2.2.6.Çevre Temizlik Vergisi	35
3.1.2.3.Belediye Harçları	36
3.1.2.3.1.İşgal Harcı	36
3.1.2.3.2.Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı	36
3.1.2.3.3.Kaynak Suları Harcı	36
3.1.2.3.4.Tellallık Harcı	37
3.1.2.3.5.Hayvan Kesimi, Muayene ve Denetleme Harcı	37
3.1.2.3.6.Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı	37
3.1.2.3.7.Bina İnşaat Harcı	37
3.1.2.3.8.Çeşitli Harçlar	38
3.1.2.3.8.1.Kayıt ve Suret Harcı	38
3.1.2.3.8.2. Altyapı Kazı İzni Harcı	38
3.1.2.3.8.3.İmar ve İlgili Harçlar	38
3.1.2.3.8.4.İşyeri Açma İzni Harcı.....	39
3.1.2.3.8.5.Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı	39
3.1.2.3.8.6.Sağlık Belgesi Harcı	39

3.1.2.4.Harcamalara Katılma Payları	40
3.1.2.4.1.Yol Harcamalarına Katılma Payı	40
3.1.2.4.2.Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı	40
3.1.3.4.3.Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı	41
3.1.2.5.Diğer Öz Gelirler	41
3.1.2.5.1.Ücretler	41
3.1.2.5.2.Para Cezaları	41
3.1.2.5.3.Bağış ve Yardımlar	41
3.1.2.5.4.Ekonomik Faaliyet Gelirleri.....	42
3.1.2.6.Büyükşehir Belediyelerinin Öz Gelir Kaynakları	42
3.2.ABD’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirleri	43
3.2.1.ABD’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerini Sağlayan Anayasal Temeller	43
3.2.2.ABD’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirleri	47
3.2.2.1.ABD’de Yerel Yönetimlerin Kişi ve Kurum Gelirleri Üzerinden Elde Ettiği Gelirler.....	47
3.2.2.2.ABD’de Yerel Yönetimlerin Emlak Vergisi Üzerinden Elde Ettikleri Gelirler.....	49
3.2.2.3. ABD’de Yerel Yönetimlerin Tüketim ve Özel Tüketim Maddeleri Üzerinden Elde Ettikleri Gelirler.....	50
3.2.2.4.Kamu Hizmetleri.....	51
3.2.2.5.Eğlence Vergisi.....	51
3.2.2.6.Motorlu Taşıtlar Vergisi.....	51
3.2.2.7.Otel ve Konaklama Vergisi.....	51
3.2.2.8.Para Cezaları,.....	52
3.2.2.9.Bağış ve Yardımlar	52
IV. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD’DE YEREL YÖNETİMLERİN ÖZ GELİRLERİNİ ELDE ETME YÖNTEMLERİ İLE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ VE ABD’NİN YEREL YÖNETİMLERİN ÖZ GELİRLERİ ELDE ETME YÖNTEM, UYGULAMA VE ÖNLEMLERİNİN TÜRKİYE’YE UYGULANABİLİRLİĞİ.....	53

4.1.İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yerel Yönetimi Öz Gelirleri	53
4.2.New York Şehri Yerel Yönetimi Öz Gelirleri.....	54
4.3.Los Angeles Şehri Yerel Yönetimi Öz Gelirleri	55
4.4.İstanbul, New York ve Los Angeles Şehirlerinin Yerel Yönetim Öz Gelir Kaynaklarının Karşılaştırılması	56
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	66

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1994 Senesinde ABD’de Gelir Vergisi Elde Eden Yerel Yönetimler	49
Tablo 2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, New York Şehri ve Los Angeles Şehirlerinin Ana Gelirleri.....	56
Tablo 3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, New York Şehri ve Los Angeles Şehri Öz Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	57
Tablo 4. 2464 Belediye Kanunu’nda Tanınan Vergi, Ücret ve Harçlar Üzerinden Büyükşehir Belediyesi, New York Şehri ve Los Angeles Şehri Öz Gelirleri’nin Karşılaştırılması	58

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Öz Gelirleri - 2017.....	53
Grafik 2. New York Şehri Yerel Yönetimi Öz Gelirleri - 2017	54
Grafik 3. Los Angles Şehri Yerel Yönetimi Öz Gelirleri - 2017	55

GİRİŞ

Yerel yönetimlerin öz gelirlerini elde etme ve bunları artırma yöntemleri Türkiye ve ABD için prensipler ve uygulama açısından temel farklılıklar göstermektedir. İki ülkenin yerel yönetimlerinin öz gelirlerini elde etme sistemlerindeki farklılıkların sebebi olarak birçok neden gösterilebilir ancak bu iki ülkenin yerel yönetimlerinin öz gelirlerini elde etme uygulamalarındaki farklılıklar temel olarak ülkelerin siyasi ve ekonomik gelişmelerine dayanmaktadır.

Bir ülkenin siyasi gelişimi o ülkenin siyasi tarihi, siyasi gelişimi, devlet yapısı, devlet yönetimi kamu düzeni üzerinde etkili olurken, bir ülkenin ekonomik gelişimi o ülkenin tarihindeki ekonomik gelişimi, ticari faaliyetleri, ticari faaliyetlerinin kapsamı, gelişimi ve ticari ilişkilerine bağlı olarak gelişir. Bu siyasi ve ekonomik gelişim süreç içerisinde hem kamusal alanı hem de kamu düzeninin sağlanması ve sürdürülmesinde en önemli faktörlerinden olan kamu geliri usul ve uygulamalarını meydana getirmektedir. Bu sebeple kamu geliri uygulamaları devlet ve vatandaş arasında zaruri bir bağ olmakla beraber, devletin kamusal faaliyetlerinin finansmanında en temel ekonomik kaynaktır. Oysaki devletlerin kamusal faaliyetlerinin finansmanı usul ve uygulamaları açısından devletten devlete farklılık göstermektedir. Bu farklılık göz önünde bulundurulduğunda Türkiye ve ABD'in yerel yönetimlerinin öz gelirlerini elde ediş sistemleri prensipler ve uygulama açısından temel farklılıklar göstermektedir.

Tüm bu nedenlere dayanarak Türkiye ve ABD'nin yerel yönetimlerde öz gelir elde etme usul ve uygulamalarını kendi temel prensipleri ve dinamikleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenen bu çalışmada, iki ülkenin siyasi ve ekonomik kaynakları, siyasi ve ekonomik gelişimi, siyasal yapıları, devlet yönetim biçimleri ve kamu uygulamalarındaki farklılıkların her bir ülkenin kendi vergi sistemlerini nasıl etkilediğini öncelikli olarak ortaya konmuştur.

Bu amaç doğrultusunda ilk başta her iki ülkenin yerel yönetimlerinin gelirlerini etkileyen siyasi, sosyal ve idari gelişimi incelenerek, bu gelişimlerin her iki ülkenin

yerel yönetimlerinin öz gelir sistemleri ve uygulamalarını nasıl etkilediği ve meydana getirdiğini ortaya konarak iki ülkenin yerel yönetimlerinin öz gelir uygulama ve yapılarını detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Yapılan inceleme sonucunda ortaya çıkan yapısal ve uygulama esaslı farklılıklara dayanarak yerel yönetimlerin Türkiye ve ABD açısından ortaya koydukları farklılıklar, yerel yönetimlerin öz gelirlerindeki sürekliliğinin sağlanması için alınan önlemler ve bu önlemlerin uygulanışını ele alınmıştır.

Tüm bunlara dayanarak, devletlerin farklı ekonomik ve siyasi gelişimlerinin, devletlerin yapılarını ve ticari kültürlerini de nasıl şekillendirdiği ortaya konmuştur. Bu sayede Türkiye ve ABD yerel yönetimlerinde öz gelir sistemlerinin karşılaştırması sonucunda Türkiye’de yerel yönetimlerin öz gelirlerinin artırılması için ne tür ekonomik, ticari ve hukuku adımların atılması gerektiği ve gelirlerinin artırılması için neler yapılması gerektiğini ABD örneği üzerinden tartışılmıştır.

I. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD'DE YEREL YÖNETİMLERİN GELİRLERİNİ ETKİLEYEN SİYASİ, SOSYAL VE İDARİ GELİŞMELER VE YEREL YÖNETİMLERİN KAMU YÖNETİMİ YAPISI VE ANLAYIŞI

Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi ve ekonomik gelişiminde her iki ülkenin kuruluş süreci ve öncesinde hem kendi toprakları hem de sınırları dışında yaşanan olaylar etkili olmuştur. Dönemin gelişiminde 18. yüzyılda gerçekleşen *Fransız Devrimi*, hızla yayılan *Milliyetçilik* akımı ve akabinde yaşanan *Sanayi Devrimi* devrin devletlerinin hem siyasi hem de ekonomik yapıların şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu süreçte Büyük Britanya sömürgecilik hareketlerine devam etmiş ve Kuzey Amerika topraklarında yerleşik olan 13 koloninin Büyük Britanya'ya karşı bağımsızlıklarını ilan etmeleri sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin temelleri atılmıştır.

Öte yandan yine bu süreçte Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali sonrası gelişen pazar ekonomisi ve üretim teknolojilerine ayak uyduramayan Osmanlı İmparatorluğu çağın gerisinde kalarak ve yükselen milliyetçilik akımının da etkisiyle toprak bütünlüğünü kaybetmiştir. Ekonomik ve siyasi açıdan zayıflayan Osmanlı'nın hakimiyeti altında bulunan topraklarda yeni devletler kurulmuş, bu gelişen olaylar Osmanlı İmparatorluğu'nu siyasi, idari ve ekonomik açıdan yakından etkilemiştir.

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin etkisinde gelişen bu sürecin sonucunda gerek Türkiye gerekse ABD bu süreçten farklı şekillerde etkilenmiş ve farklı devlet yapılanmalarına yönelmişlerdir. Bu iki farklı devlet Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sürecinde meydana gelen olaylar ve ortaya çıkan siyasi ve ekonomik yenilikler sonucunda iki ayrı devlet yapısı benimsemişlerdir.

Bu bağlamda Türkiye kendine özgü tarihsel, siyasi ve ekonomik gelişim süreçlerinin, kendi tarihsel, siyasi ve ekonomik yapısına uygun olarak *Üniter Devlet* biçimini, ABD ise yine kendi tarihsel, siyasi ve ekonomik gelişiminin sonucunda *Federal Devlet* biçimini benimsemiştir. Bu sebeple, Türkiye ve ABD'nin benimsediği *Üniter Devlet* ve

Federal Devlet biçimleri Türkiye ve ABD'nin benimsedikleri Kamu Yönetimi anlayışları üzerinde doğrudan etkili olmuştur.

1.1.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Gelirlerini Etkileyen Siyasi, Sosyal ve İdari Gelişmeler:

Osmanlı Devleti *Milliyetçilik* akımının da etkisiyle bir dağılma yaşarken, *Sanayi Devrimi*’nin etkisiyle Avrupa’yla ticari anlamda yarışamaz duruma gelmiştir. Avrupa ülkelerine sağlanan ticari imtiyazlar ve Osmanlı’nın üretim teknolojileri ve sanayiden yoksun olması Osmanlı ekonomisinin giderek güç kaybetmesine yol açmıştır.

Üstelik Akdeniz gibi iç denizlerde başarılı olmasına rağmen okyanus ötesi keşifler ve fetihler için hem denizcilik hem de donanma açısından teknik yeterliliğe sahip olmaması, Osmanlı’nın kendi kara sınırları dışında ekonomik ilişkilerde bulunmasına ve ticari faaliyet göstermesine engel olmuştur. Zorlu (2004) bu durumu günün şartlarında Osmanlı’nın gerçek anlamda bir deniz gücü olmanın ön koşullarından olan teknolojik birikimden mahrum olduğu, hiç bir zaman Akdeniz’de Hristiyan devletlerin sahip olduğu ölçüde güçlü ticaret filolarına sahip olmadığı şeklinde yorumlamıştır.

Osmanlı Devleti’nin yüzyıllardan beri Anadolu ve Rumeli topraklarında uyguladığı tımar ve toprak sistemleri, halkın tarım haricinde farklı meslek ve zanaat dallarıyla uğraşmasına engel olmasının yanı sıra halkın ticari faaliyetlere uğraşmasını kısıtlamıştır. Aynı zamanda yabancı devletlere tanınan ticari imtiyazlar sayesinde halkın endüstri aracılığıyla ucuza mal edilen yabancı ürünlerle yarışmasının önüne geçilmiştir. Ortaylı’ya (2004) göre, giderek yozlaşan idare, tımar ve toprak sistemi “nüfus artışı, topraksızlık, fütühatın durması ve enflasyon gibi sebepler Anadolu’da isyanlara neden olmuştur. Bozulan toprak sisteminde Tımarlı Sipahilerin, bölgedeki idarecilerin, vakıfların köylülerin topraklarına zorla el konmuştur” (s. 11).

Bu ekonomik olarak yetersiz koşullar Tanzimat dönemiyle birlikte başlayan kentleşme süreci ve taşradan kentlere göçü beraberinde getirmiştir. Kentlerde oluşan hızlı nüfus artışını önlemek içinse vergisel yapıda önlem alınmıştır. İstanbul’a olan yoğun göçü

önlemek ve hızlı nüfus artışını engellemek için İstanbul'a göçmek isteyen ailelerin vergi borçlarının olup olmadığı incelenmektedir. Demirtaş, (2009) İstanbul'a göçmeleri için tezkere verildiği takdirde Anadolu'da terkettikleri topraklarını göç eden kişilerin yerine işleyecek başka kişilerin olması hususuna dikkat çekmiştir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yabancıların daha aktif rol aldığı bir ticari hayattan söz etmek daha doğrudur. Ancak bu durum Osmanlı'da ekonomik faaliyetlerin gerilemesine, ticaretin gelişmemesine ve halkta serbest piyasa ekonomisinin oluşturduğu ticaret kültürünün oluşmamasına neden olmuştur.

Buna rağmen İstanbul uluslararası ticarete önemli bir merkez olmaya devam etmektedir. Bu sebeple gelişen ekonomik gelişmeler doğrultusunda 1862 senesinde Galata Borsası, 1863 senesinde ise Osmanlı Bankası hayata geçirilmiş, ancak bu gelişmeler Osmanlı'nın borçlanmasına engel olmamıştır. Yıldırım'a (2001) göre "bu dönemde alınan borç seviyesi geçmiş dönemlere kıyasla %400 artış göstermiştir" (s. 319). Oktay (2020) bu yılları takiben 1877 senesinde Vilayet Belediye Kanunu ile belediye başkanı meclis içinden mülki amir tarafından atanmaya başladığını, 1922 yılında ise belediye başkaları belediye meclisi tarafından iki sene süreyle seçilmeye başladığını belirtmiştir.

Osmanlı'dan devralınan borçlar, kurtuluş mücadelesi süresinde giderek çökmüş olan ekonominin yarattığı sorunların etkisinin giderilmesi amacıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında *Devletçilik* ilkesi benimsenmiştir. Göde (1987) bu durumu, "Ferdi çalışma ve çabaları esas tutmakla birlikte mümkün olduğu kadar az zamanda milleti refaha, ülkeyi bayındırlığa erdirmek için, milletin umumi yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerde özellikle iktisadi alanda *Devletçilik* ilkesi benimsenmiştir" şeklinde belirtmiştir (s. 241). Bu sebeple yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde halk ekonomik ve ticari girişimleri devletten beklemiş ve devlet teşebbüsleri şahsi girişimlerin yerini almıştır.

Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde devlet eliyle hafif endüstrinin gelişimine olanak sağlanırken, halkta yine bir ticari kültürün dolayısıyla vergi kültürünün oluşmasına engel olunmuştur. Devlet hakimiyetinde olan ticari bir yapılaşmada ekonomik ticari gücü elinde bulunduran şahıs girişimciler yerine devlet olmuştur.

Cumhuriyet Döneminden yakın tarihimize yerel yönetimlerde meydana gelen gelişmeleri ise Oktay şu şekilde değerlendirmektedir;

23 maddelik 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ise belediyeler ilgili hükümlere yer vermemekle beraber ekseriyetle vilayet yönetimine ayrılmıştır, fakat bu kanunda belediyeler ile ilgili hükümlere yer verilmemesine rağmen halkın seçtiği idari ve mali özerkliğe sahip meclislerin vilayet düzeyinde kurulmasına hak tanınmıştır. (Oktay, 2022, s. 153)

Oktay (2020) 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu, Vilayet Belediye Kanunu, sonrasında yapılan düzenlemeler ile Cumhuriyet döneminde çıkarılan Ankara Şehremaneti Kanununun kaldırıldığını ve yerine getirilen kanunun gerektiği durumlarda revize edilerek 2005 yılına kadar yürürlükte kaldığını belirtmiştir. 1970'li yıllardan itibaren günümüzde hayatımızın bir parçası haline gelmiş Belediye, İl Özel İdaresi, Köy, Metropolitan Hizmet Birliği, Belediye Cezaları, Mahalli İdareler Enstitüsü, Mahalli İdareler Mali Denetleme Kurulu, Mahalli İdareler İktisadi Teşebbüsleri ve Mahalli İdareler Memurları kanun tasarıları büyük ölçekli şehirlerin sorunlarına çözüm olarak oluşturulmuş, ancak bu hayata geçirilmezken gelecek çalışmaların temellerini oluşturmuştur.

Daha sonra, yerel yönetimler konusunda önemli düzenlemeler yapılmış ve 1984 yılında 2972 sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Oktay (2020) 1990-1994 dönemini belediyecilikte ümit vaat eden gelişmeler yaşandığı bir dönem olarak değerlendirmektedir. Bu dönemde merkezle yerel yönetim arasında yetki, görev sorumluluk alanları tekrar gözden geçirilmiştir. Yerel yönetimlere görev ve sorumluluk alanlarıyla doğru ortaklı kaynak

sağlanması, yerel yönetimlerin öz gelirlerinin ve vergi gelirlerinden aktarılan paylar artırılmıştır. 1980-2004 yılları arasında ise hızlı kentleşmenin doğal bir sonucu olarak yerel yönetimlerle ilgili adımlar atılmaya başlanmış, mahalli idareler seçimi düzenlenmeye başlanmış, büyük şehir belediyelerinin kurulması ve yaygınlaşması, su ve kanalizasyon idarelerinin kurulması, yerel yönetimlerin gelirlerinin arttırılması ile belediyelerin imarla ilgili yetkilerinin genişletilmiştir. Tüm bu gelişmeler ışığında 2004-2012 seneleri arasında yerel yönetimlerde büyük aşamalar kat edilerek, günümüzde olduğu gibi efektif bir işleyiş gösteren, geçmiş yıllara oranla oldukça yüksek kurumsal kapasite ve profile sahip yerel yönetimler oluşmuştur.

1.2. ABD’de Yerel Yönetimlerin Gelirlerini Etkileyen Siyasi, Sosyal ve İdari Gelişmeler:

Amerika Birleşik Devletleri’nde yerel yönetimlerin gelirlerini etkileyen siyasi, sosyal ve idari gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti’nde cereyan eden ekonomik ve siyasi gelişim ile taban tabana zıttır. Ancak bu zıtlığı daha iyi kavrayabilmek için öncelikli olarak 1215 senesinde İngiltere’de imzalanan Magna Carta Anlaşmasına kısaca değinmek gerekir, çünkü bu anlaşma yüzyıllar sonra Amerika Birleşik Devletleri’nin kuruluşunda etkili olmuştur.

Carpenter ve Prior (2015) eserlerinde, Magna Carta Anlaşmasının 1215 senesinde İngiltere Kralı ve Baronlar arasında imzalandığını ve bu anlaşmayla birlikte herkesin kanun önünde eşit olduğu ilkesinin benimsendiğini belirtmiştir. Bu uygulamaya dünya tarihinde ilk kez rastlanmıştır. Bu anlaşmayla birlikte kanun önünde *Kralların* hiçbir üstünlükleri olmadığı kabul edilmiştir.

İlal’e (1968) göre anlaşmada “Büyük önem verilen konulardan biri feodal düzenin mali yönü, feodal vergilerin düzenlenmesi işidir. Bu konuda, 12. madde, üç özel durum dışında ve bunlarda bile makul olmak şartıyla, vergi toplanabilmesi için genel onaylamayı gerekli kılınmaktadır” (s. 228).

Keza 1225 senesinde Kral 3. Henry tarafından Magna Carta'nın en son versiyonu imzalanmış ve Kral 3. Henry tüm krallığa vergi konusunda teminat vermiştir. Her ne kadar anlaşmayı meydana getiren koşullara bakıldığında Kral imtiyazlı bir zümre olan Baronların kendisine destek vermesini amaçlamış olsa da zaman içinde eşitlik ilkesi sadece baronları değil halkın bir çok kesimini kapsar hale gelmiştir.

Böylece Magna Carta Kral'ın sadece kendi istek ve talebine göre halktan para, vergi toplamasının önüne geçmiş, vergi konusunda kişilerin keyfi cezalandırılmasına engel olmuştur. Her ne kadar dönemin vergi toplama araç ve usulleri günümüzden farklı olsa da Magna Carta demokrasinin bir nevi temellerini atarak kralın yetki ve yaptırımlarını kısıtlarken, bireysel özgürlüklerin artmasına yol açmıştır. Keza bu durum ABD'nin kuruluşunu gerçekleştiren 1791 tarihli *Amerika Bağımsızlık Bildirgesi*'nin de temeli niteliğindedir.

Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere arasında böylesine girift bir bağlantı ilk bakışta göze çarpıyor olmasa da Magna Carta sonrası İngiltere'de gelişen demokrasi ve kralın yetkilerinin sınırlandırılması, vergilerin kısmen daha genel çıkarları gözeterek alınması bölgede kişilerin daha güvenli ticaret yapabilmelerine hatta farklı pazar arayışlarına girmelerine neden olmuştur. Böylece Kıta Avrupa'sında gelişen ticaret hem Avrupa ülkelerinin birbirleriyle ticaretini güçlendirmiş hem de zamanla *Merkantalizmi* yükselterek, ülkelerin ucuz hammadde ve pazar arayışını arttırmıştır.

Dönemin gelişen teknolojisi ve deniz yollarının kullanımının artması denizcilikte gelişmiş olan ülkelerin yeni pazar ve hammadde sağlayabilecekleri bölgeleri bulmalarını kolaylaştırmıştır. Bu durum ticaret deniz yollarının kullanımının artmasıyla Kıta Avrupa'sında yaşayan kişilerin yeni maddi kaynaklar bulma ümidiyle yeni keşfedilen deniz aşırı memleketlere göçmelerine neden olmuştur. Böylece bu hammadde ve yeni pazar arayışı, gelişen ticaret ve zengileşme güdüsü Kıta Avrupa'sından binlerce kilometre ötesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin temellerinin atılmasına sebep olmuştur.

Hobsbawm (2003), *Devrim Çağı* kitabında bu durumu 1600'lü yıllardan Sanayi Devrimine doğru gidilen bu dönemde İngiltere'den sekiz bin kilometre uzaklıkta olan Kuzey Amerika kıtası gelişen deniz yolu ulaşımının etkisiyle, İngiltere'ye bin kilometre uzaklıkta bulunan İtalya'dan daha yakın bir konuma gelmiştir şeklinde değerlendirmektedir. Oysa günümüz şartlarında değerlendirildiğinde İtalya İngiltere'ye sadece bin iki yüz kilometre uzaklıkta olup Amerika Kıtası'na nazaran İngiltere'ye daha yakın mesafededir.

Başka bir deyişle bu durum göstermektedir ki, İngiltere'nin Kuzey Amerika Kıtası ile ticari ilişkiler içerisinde olması, ticari ilişkilerini geliştirmesi, Kuzey Amerika'dan ham madde alışverişinde bulunması, İtalya ile yapacağı her türlü ticari ilişkiden çok daha hızlı, masrafsız ve kolay olacaktır. Eroğul (2006) bu gelişmeler ışığında, 18. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, Kuzey Amerika'nın güney topraklarında pamuk ve tütün tarımı ve kuzeyinde ticaret geliştiğini belirtmiştir.

Bu yüzden açık ve net bir şekilde söyleyebiliriz ki Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşunda, kuruluş amacında, kuruluşundan önce ve sonrası dönemlerde ticari ilişkiler, hammadde ve yeni pazar arayışı etkili olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ekonomik bir gereksinim, ticari ilişki ve menfaatler temeline bağlı olarak ortaya çıkmış bir devlettir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan önce var olan siyasi ve ekonomik vaziyet ve koloniyel dönemde gerçekleşen gelişmeler, Amerika Birleşik Devletleri'ni meydana getirecek 13 koloninin, Büyük Britanya bugünkü İngiltere'ye karşı ayaklanmalarına ve takip eden dönemde 13 koloninin bir araya gelerek bağımsızlıklarını ilan etmelerine neden olmuştur. Çok uluslu Amerika Birleşik Devletleri'nin temelinde 13 koloninin ortak kültür, ortak tarih ve bilinç gibi değerlerin ötesinde ortak ticari ilişkiler ve menfaatleri yatmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin varoluşunun kaynağında ekonomik ilişkilerin ve ticari unsurların olduğu bilgisi ABD'nin yerel yönetim sistemini de etkilemiştir.

Brunton (2013), Büyük Britanya'nın Amerika'da bulunan kolonilere 1764 senesinde *Sugar Act* yasasıyla şeker vergisi, 1765 senesinde *Stamp Act* yasasıyla damga vergisi, *Townshend Acts* ile çeşitli ürünler üzerinden farklı vergiler uyguladığını belirtmiştir. Farrand (1898), uygulanan bu vergilere ek olarak Büyük Britanya'nın 1767 senesinde *The Tea Act* yasasını ilk kez meclisten geçirerek, *The British East India Company*'nin Kuzey Amerika'da bulunan kolonilere çay ithal etmesi kararı aldığını belirtmektedir. Petrovich (2013) eserinde, kolonilerin maruz kaldığı yüksek vergi oranlarının 1773 yılında belirlenen yüksek oranlı son vergilere kadar uygulandığını vurgulamıştır. Carp (2010), tepkilere yol açan bu yüksek vergi oranı uygulamasının 1773 Aralık ayında *Boston Tea Party (Boston Çay Partisi)* olarak bilinen olayla sona erdiğini belirtmiştir.

Caner ve Parlak (2013) eserlerinde bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler: “Bu sebeple *Boston Tea Party* aynı zamanda kolonilerin bir araya gelerek Bağımsızlık Bildirgesi'ni imzalamalarının temelini oluşturan en önemli etmenlerden biri olmuştur. 13 koloni bir araya gelerek 4 Temmuz 1776'da bağımsızlıklarını ve anayasalarını ilan etmişlerdir” (s. 58).

Bu da göstermektedir ki ortak ticari ve ekonomik faaliyet ve menfaatler Amerika Birleşik Devletleri'nin meydana gelmesinde en temel faktördür. Bununla birlikte ekonomik ve ticari faaliyetler üzerinden toplanan vergiler ve elde edilen gelirler Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşunda oldukça etkilidir. Caner ve Parlak (2013) 13 kolonin Büyük Britanya'ya karşı gerçekleştirdikleri bağımsızlık mücadelesinin, *Bağımsızlık Bildirgesi* imzalanmış olmasına rağmen sürdüğünü ve İngilizlerin 1783 yılında tamamiyle yenilgiye uğratıldığını belirtmiştir.

Gündoğan (1997), koloni yönetimlerinin Bağımsızlık Bildirgesi ile eyaletler şeklinde kendi kendini yöneten birimlere dönüştürüldüğünü belirtmektedir. Ancak net bir şekilde görülmektedir ki Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşunda, kuruluş amacında, kuruluşundan önce ve sonraki dönemlerde ticari ilişkiler, hammadde ve yeni pazar

arayışı etkili olmuştur. Çam (1976) bu zorunlu bir birliktelik ve ortaklık olarak kurulan konfederasyon yerini 17 Eylül 1787 tarihinde ABD'ye bıraktığını belirtmiştir.

Bu sebeple Amerika Birleşik Devletlerini bir ekonomik gereksinim, ticari ilişki ve menfaatler temeline bağlı olarak ortaya çıkmış bir devlettir. Amerika Birleşik Devletleri'nin meydana gelmesinde bir çok devleti oluşturan ulus, ortak kültür, ortak tarih ve bilinç gibi değerlerin ötesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin oluşmasını sağlayan 13 koloninin ortak ticari ilişkileri ve ekonomik menfaatleri daha etkindir. Amerika Birleşik Devletleri'nin varoluşunun kaynağında etkili olan ekonomik ilişkiler ve ticari unsurlar aynı zamanda ABD'nin yerel yönetim sisteminin oluşumunda da etkili olmuştur.

Bu durum sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde hala daha süre gelen *Federal* yönetim şeklinin değil ayrıca yerel yönetim şeklinin de nasıl oluşup geliştiğini konusunda önemli bilgiler vermektedir. Ekonomik temeller ve ticari faaliyetler dinamiği üzerinde kurulmuş olan bu devletin yerel yönetim sistem ve yapısı da öncelikli olarak ekonomik temel ve ticari faaliyetler dinamiği üzerinedir.

Bu ekonomik ve ticari temeller üzerine oturtulmuş öz gelir sistemi Türkiye'den farklı olarak, yerel yönetimlerin kendi bölgelerinde kendi yönetimleri, ticari faaliyet ve ekonomik gelişimleri doğrultusunda yönetimlerin kendi belirledikleri ölçüde gelir oluşturmalarına olanak sağlamıştır. Bu durum ticari ve ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bir eyalette gelir oranlarının çok yüksek olmasına sebep olurken, görece daha az veya ekonomik faaliyetlerin neredeyse hiç olmadığı bölgelerde yerel yönetim gelirlerinin bir takım belediye kesintileri haricinde sıfır oranında, başka bir deyişle o bölgedeki yerel yönetimin yerelden hiç bir gelir elde etmemesine neden olur.

Yerelden hiç bir gelir elde etmeyen yerel yönetimler ise Federal Hükümet'ten ayrılan bütçe doğrultusunda gelir elde eder. Tüm bu da göstermektedir ki Amerika Birleşik Devletleri merkezi yönetiminde bulunan yerel yönetimler kendi bütçelerini belirleme ve yerelde gerçekleşen ticari faaliyetler kapsamında gelir oranları belirleme hususunda

kendi yönetimleri çerçevesinde özgür olsalar da kanunlar ve bütçe aracılığıyla Federal Hükümete sıkı sıkıya bağlı olmak zorundadırlar.

Kısaca özetlemek gerekirse Amerika Birleşik Devletleri aynı ekonomik amaç ve ticari menfaatler sonucunda ayrı ayrı milliyetlerin birleşmesi sonucunda yeni bir siyasi oluşum, devlet meydana getirirken, bir çok ulusu aynı anda sınırları içerisinde barındıran Osmanlı Devleti kendi sınırları içerinden barındırdığı ulusların ayrı ayrı ekonomik çıkarları sebebiyle siyasi ve toprak bütünlüğünü kaybetmeye başlamıştır.

Bu sebeple görüldüğü gibi iki ülkenin de oluşumunda aynı siyasi ve ekonomik olaylar etkili olmuş olsa da yaşanan süreçler farklı gelişim göstererek her iki devlet açısından farklı ekonomik ve siyasi yapılanmalara yol açmıştır. Bu birbirinden farklı yapılanmanın ve farklı ekonomik siyasi gelişimlerin doğal bir sonucu olarak her iki ülke kendi ekonomik ve devlet çıkalarını en üst düzeyde tutacak yerel yönetim ve gelir sistem ve uygulamalarını zaman içerisinde oluşturmuş, geliştirmiş ve benimsemişlerdir.

1.3. Türkiye’de Kamu Yönetimi Yapısı ve Anlayışı:

Ortaylı Osmanlı’da şehirleşme sürecini ve idari yapısındaki değişikliğe gidilmesinin gerekliliğinin altındaki ana nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:

Ortaylı’ya (2008) göre ülkenin değişmekte olan ekonomik, toplumsal ve idari yapısına bağlı olarak geleneksel şehir yönetimi ve belediye örgütleri de sarsıntıları geçirmekteydi, bu da şehir yönetimi ve yapısında değişiklikler yapılmasını gerektirmekteydi, çünkü Avrupa ile gittikçe yoğunlaşan iktisadi ilişkilere giren Akdeniz Liman şehirler, 19. yüzyılın ticaret faaliyetlerine uygun bir ulaşım ve hizmetler bütününe sahip olmak için yeni örgütlenmelere gitmek zorundaydılar.

1923 Yılında ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşuyla birlikte; devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkentinin belirlendiği Anayasa’nın üçüncü maddesinde, “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür” ifadesi benimsenmiştir. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 3)

Bu madde açıkça ortaya koymaktadır ki Türkiye Üniter Devlet anlayışını benimsemiştir. Nalbant (1997) üniter devlet anlayışını, yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin ülke sınırları içerisinde tek ve bir merkezde toplandığı devlet biçimi şeklinde tanımlamaktadır. Arıkboğa (2018), üniter devletlerde idari yapılanmanın merkeziyetçilik ilkesi üzerine yükseldiğini belirtmektedir.

Eryılmaz (2011), *Merkezden Yönetimi* kavramını, kamu hizmetlerinde birlik ve bütünlüğü sağlama amacıyla karar ve faaliyetlerin merkezî hükümet ve onun hiyerarşik yapısı içinde yer alan teşkilat ve personel tarafından idame edilmesi olarak açıklamaktadır. Gözler (2011) ise merkezden yönetimde tüzel kişiliğin tek olmasının önemini vurgulamaktadır, çünkü bu tüzel kişilik devletin tüzel kişiliğidir.

Berkün (2017), tüm bunlara ek olarak *Merkezden Yönetim* anlayışının gücün merkezi otoritede toplanmasını sağlayarak güçlü bir devlet yönetiminin hedeflediğini belirtmektedir. Güçlü merkezi yönetim, kamu hizmetlerinin yürütülmesini kolaylaştırıp, hizmetlerin daha az maliyetle ülkenin genelinde aynı düzey ve kalitede uygulanmasını sağlarken, kamu maliyetlerini de azaltmaktadır. Öte yandan kamu hizmetlerinin yerel gereksinimleri karşılaması güçleştirerek ve halkın yönetimde söz sahibi olması ve yönetime katılmasını örselemektedir.

1.4. ABD’de Kamu Yönetimi Yapısı ve Anlayışı:

Büyük Britanya’dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden 13 koloninin bir araya gelerek Bağımsızlık Bildirgesi’ni imzalamalarının sonucunda oluşan Amerika Birleşik Devletleri, devletin oluşum süreci ve bu süreçte etkin olan 13 kolonin siyasi ve ekonomik güçlerini birleştirmelerinin doğal bir sonucu olarak Amerika Birleşik Devletleri Federal Devlet şeklini benimsemiştir.

Lijphart (1999), Federal Devleti anayasada belirtilen maddeler ışığında güvence altına alınan yönetimin, Federal Devlet ve Eyaletler arasında paylaştırılması ve beraber yürütülmesi sonucunda oluşmuş bir devlet olarak tanımlamaktadır. Çam’a (1976) göre, ABD’de başkanlık sisteminin ortaya çıkmasında 1787 Anayasası hazırlanırken

kurucuların, ulus adına ortak karar alınmasını hızlandırmak ve ulusal birlikteliği sağlamak adına güçlü bir merkezî yürütme gücü oluşturma isteği etkili olmuştur.

Öte yandan Birleşik Devletlerin Anayasası'nın oluşturulmasından önce eyaletler kendi kendilerini yönettikleri bir idare sistemine 1600'lü yıllardan beri sahiptirler. Oysa ki İngiliz eyalet politikaları Amerika'da bulunan kolonilerin kendi kendilerini yönetme özerkliğine sahip oldukları ve büyük ölçüde bağımsız olduklarını ileri sürmektedir. Bu sebeple koloniler yasal olarak bağımsız değildirler ve anakaranın, Büyük Britanya'nın, bir parçasıdırlar.

Bu da göstermektedir ki 1776 senesinde Bağımsızlık Bildirgesi'ni imzalayana dek Büyük Britanya'ya bağlı olan kolonilerin kendi yönetimlerinde söz sahibi olma hakları bağımsızlıklarını ilan etmelerinden ve bir Federal Anayasa'ya sahip olmadan önce de yerel boyutta kendilerine aittir. Başka bir deyişle yerel yönetimler Federal hükümet oluşturulmadan önce zaten yerel olarak söz sahibidirler.

ABD'de yerel yönetimlerin oluşumunun koloniler vasıtasıyla yerelden oluştuğu, yerelin Federal hükümete yetki verdiği, Federal yönetimin ise eyaletlerin yönetim yetkilerini eyaletlere bıraktığı göz önünde bulundurulduğunda, ABD yönetim anlayışının zaten yerelden ortaya çıktığı görülmektedir.

Ancak Eyaletlerin her birinin kendi anayasası olmasına rağmen, Amerika Birleşik Devletleri Anayasa'sı altıncı maddesi şu şekildedir.

Bu Anayasa ve bu Anayasa uyarınca yapılacak Birleşik Devletler yasaları; ve Birleşik Devletlerin yetkisi altında yapılmış ya da yapılacak, bütün antlaşmalar, ülkenin en üstün yasası olacak; ve bütün eyaletlerdeki yargıçlar, herhangi bir eyaletin anayasası ya da yasalarındaki karışit hükümlere rağmen bu üstün yasaya uyacaklardır.

Daha önce sözü edilen Senato ve Temsilciler Meclisi üyeleri, ve eyaletlerin yasama meclisleri üyeleri, ve hem Birleşik Devletler hem de eyaletlerin

yürütme ve yargı organları yetkilileri, bu Anayasa'ya sadık kalacakları hususunda yemin edecek veya söz vereceklerdir; ancak Birleşik Devletleri'nde herhangi bir görev veya kamu hizmeti için liyakat unsuru olarak bir din sınavı gerektirmeyecektir. (ABD Anayasası, md. 6)

Bu madde açıkça ortaya koymaktadır ki Birleşik Devletlerin Anayasası tüm eyaletlerin anayasa ve yasalarından üstündür. Bu sebeple tüm eyaletler en üst mertebede bulunan derece üstün ve yüce sayılan Amerika Birleşik Devletleri Anayasa maddelerine uymakla yükümlüdür.

Ömürgönülşen (2009), eyalet anayasalarının geniş kapsamlı Federal Anayasa'ya karşın daha muayyen ve özel olduğunu belirtmektedir. Eyalet anayasaları Federal Anayasaya oranla daha kolay değişikliğe uğrayabilir, maddeleri değiştirilebilir. Kimi eyalet anayasaları hem eyalet hem de yerel yönetim düzeyinde idari yapı, görev ve gelirleri belirlemektedir. Ayrıca Vermont eyaleti haricindeki tüm eyaletlerin anayasaları, federal anayasadan daha uzundur.

Bu sebeple ABD Anayasası sadece federal hükümetin görev ve yetkilerini belirlemez, eyaletlerin yönetimleri ile ilgili hükümlerde içerir, fakat federal hükümetin güç ve yetkileri sadece Birleşik Devletler Anayasası ile sınırlıdır ve güvence altındadır. Göze'ye (2011) göre "ilke olarak federal devlet, federe devletlerin üstündedir ancak federal organların yetki alanları belirlidir ve federe devletlerin yetki alanlarına girmemeleri gerekir" (s. 522).

Bu da göstermektedir ki ABD'de Federal Yönetim ve Eyalet Yönetimleri arasında bir görev paylaşımı söz konusudur. Bu bağlamda federal hükümetin güç ve sorumluluk alanı Birleşik Devletler Anayasa'sı ile sınırlı olup, ancak eyaletler arasında gerçekleşen ticari ve ekonomik faaliyetleri düzenlemek, ulusal güvenliği sağlamak, para basmak, kanun yapmak gibi yetkilere sahiptir. Yerel Yönetimler ise eyaletlere bağlı olup, eyaletlerin yönetimi altında, yetki alanında ve anayasalarına bağlı durumdadır. Ancak

unutulmamalıdır ki Birleşik Devletler Anayasası en üst dereceli Anayasa olup, bütün eyaletler bu Birleşik Devletler Anayasası'na uymakla yükümlüdür.

Birleşik Devletler Anayasası'nda yapılan değişikliklerle eyalet ve Federal yönetimler arasındaki ilişkilerinin yürütülmesinin kolaylaştırmak amacıyla Federal yönetim belirli yasalar ve programlar oluşturur ve bu yasa eyaletlerin yönetimi altında federal yönetimin fonlarıyla gerçekleştirilir. Böylece eyaletin görev alanında bulunan eğitim, sosyal güvenlik, barınma, beslenme, kara güvenliği, ulaşım ve kriz masası Federal Yönetimin fonlarını kullanarak gerçekleştirilir. Sobacı ve Köseoğlu (2016) federal yönetim fonlarının federal yönetimin belirlediği kural ve uygulamalar çerçevesinde oluşturulduğunu ve eyalet yönetiminin federal yönetimin belirlediği yasa, kural ve uygulamalara uymakla yükümlü olduğunu belirtmektedir.

Yerel yönetimlerin işleyişinin anlaşılabilmesi için öncelikli olarak Eyalet Yönetimlerinin ve Federal Yönetim arasındaki ilişkinin anlaşılması gereklidir çünkü bir yerel yönetim eyaletin izni ve yasaları olmadan oluşamaz. Aynı şekilde bir eyalet de Federal Yönetime ve Birleşik Devletler Anayasa'sına bağlı olmadığı takdirde var olamaz. Bu sebeple Amerika Birleşik Devletleri'nde Yerel Yönetimlerin bağımsız olduğu kanısı son derece yanlıştır, çünkü her yerel yönetim bir eyalete, her eyalet de Federal Yönetime ve Birleşik Devletler Anayasa'sına bağlıdır.

Bu durum, SETA Araştırma Kurumu'na bağlı olarak Sobacı ve Köseoğlu'nun "Başkanlık Sistemlerinde Yerel Yönetimler; ABD, Brezilya, Şili, Endonezya ve Güney Kore" raporunda şu şekilde açıkça ortaya konmuştur.

Başkanlık sistemi tartışmalarında yaygın olan yanılgılardan bir diğeri, başkanlık sistemine sahip devletlerde yerel yönetimlerin yasama ve yürütme gücüne sahip oldukları ve böylece bağımsız hareket edebilecekleridir...Federal devletin içerisinde barındırdığı federe yönetimler, kendi sınırları içerisinde egemenlik sahibidir. Dolayısıyla, federal devlette federal yönetim ve yaygın kullanılan ismiyle eyaletler egemenliği paylaşırlar. Federal devlet, kendi kendine ve ortaklaşa yönetimi (self-rule and shared rule) birlikte hayata geçirmek, birlik ve

çeşitliliği korumak için başvurulmuş bir devlet şeklidir...Federal devletin en önemli özelliği, güç ve iktidarın federal yönetim ve federe devletler arasında resmi olarak paylaştırılmasıdır. Bu yüzden federal devlette tek taraflı olarak değiştirilmeyen ve değişiklik yapılması için nitelikli çoğunluk aranılan bir yazılı anayasa vardır. Bu yazılı anayasa, gücün farklı yönetim kademeleri arasında bölüşümünü garanti etmektedir. (Sobacı ve Köseoğlu, 2016, s. 21)

Dolayısıyla, ABD federal hükümeti ile eyaletler arasında var olan çifte egemenlik olgusu, eyaletler ve yerel yönetimleri arasındaki ilişkide geçerli değildir (Çınarlı, 2011). Eyalet yasa koyucusunun yerel yönetimler üzerinde bir kontrol yetkisi bulunmaktadır. Lang (1991) bu durumu, yerel yönetimlerin ancak kendi eyalet anayasa ve yasaları ile belirlenmiş yetki ve görevler çerçevesinde hareket ederken, yerel yönetimler eyaletin belirlediği yetki ve görevlerin dışına çıkamadığı şeklinde açıklamaktadır.

ABD'de yerel yönetimler ve eyaletler arasındaki tüm bu yasal bağ ve ilişkiler göstermektedir ki Amerika Birleşik Devletleri kamu yönetimi yapısı ve anlayışında Desantralizasyon ilkesini benimsemiştir. Desantralizasyon (yerelleşme) olarak bilinen bu kavram, merkezi idarenin ve taşra örgütlerinin yerel yönetimlere yetki devretmesi ve yasal otoritenin daha küçük ve çok sayıda aktör arasında dağıtılması anlamına gelmektedir (Berkün, 2017).

Desantralizasyon merkezi hükümetin kendisine zaman kaybettiren ve külfet olan işlemlerden devretmesine, böylece federal hükümetin siyasi ve ekonomik ajandaya odaklanabilmesine; kamu hizmetlerinde yerelin istek, arzu, gereksinim ve önceliklerin ve ayrıca yerel sorumluluklara önem verilmesine, bunlar için kaynak sağlanmasına ve yerele yetki verilmesine; yetki organlarının kendi kararlarını alabilmelerine olanak sağlanmaktadır (Özmüş, 2005).

II. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD'DE YEREL YÖNETİMLERİN TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Türkiye ve ABD'nin kuruluş süreçlerini etkileyen tarihi, ekonomik ve siyasal gelişmeler, her iki devletin kuruluş sürecinde farklı devlet anlayışları ve yönetim biçimlerini benimsemelerine sebep olmuştur. Devlet yapısında ve yönetim biçimlerindeki bu farklılığın doğal bir sonucu olarak her iki devlet birbirlerinden farklı anayasal temeller ve unsurlar üzerine kurulmuştur. Bu durum her iki devletin farklı anayasal çerçeve ve farklı yerel yönetim biçimleri geliştirerek benimsemelerine neden olmuştur.

2.1.Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Türleri ve Özellikleri:

Türkiye'de yerel yönetimler Anayasanın 127'inci maddesine bağlı olarak oluşmuşlardır. Anayasa'nın 127'inci maddesi yerel yönetimleri; Mahalli idareleri; "il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir." olarak tanımlamaktadır. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md.127)

Türkiye'de yerel yönetim sisteminin üç kademeli olduğunu belirtmektedir. Bölgesel (alan) yönetim biçimi olarak il özel idaresi ilk kademeyi, kentsel yerel yönetim biçimi olarak belediye ikinci kademeyi, kırsal yerel ölçeğin yönetim biçimi olarak köy son kademeyi oluşturmaktadır (Çetin, 2010).

Ayrıca yerel yönetimlerin kamu hizmetlerini gerçekleştirebilmeleri için elde edecekleri mali kaynaklar 127'inci maddenin son fıkrasında şu şekilde belirtilmiştir:

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir. Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile kendi aralarında birlik kurmaları, görevleri, yetkileri,

maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 127)

2.1.1. Belediyeler:

5393 sayılı Kanununa göre belediye, belde sakinlerinin mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir.

Belediyeler belediye sınırları içinde kendilerine kanunlarla verilen görevleri yaparlar. Çetin (2010), Türkiye genelinde kurulu bulunan belediyelerin aynı zamanda merkezi idarenin denetimine tabi olduğunu belirtmektedir. Türkiye nüfusunun %82'si belediye sınırlarında yaşamakta; belediye başkanı ve meclisi halk tarafından seçilmektedir. Türkiye’de nüfus açısından en kalabalık 16 kent “Büyükşehir Belediyesi” statüsünde örgütlenmiştir.

Türkiye’nin 2018 senesinde Başkanlık Sistemine geçilmesiyle birlikte Belediye Kanunu’un 4’üncü maddesi “Cumhurbaşkanı’na yeni iskan nedeniyle oluşturulan ve nüfusu 5000 üzerinde olan herhangi bir yerde Cumhurbaşkanı kararı ile belediye kurulabilir” değişikliği ile birlikte Cumhurbaşkanı’na belediye kurma yetkisi de verilmiştir.

Belediye ve büyükşehir belediyesi olarak Türkiye’de iki tür belediye vardır. Belediyeler il, ilçe ve belde belediyeleri olarak ayrılırlar.

2.1.2. Büyükşehir Belediyesi:

1983 yılında 3030 sayılı Kanunla bu illere özgü kurallar ayrı bir kanunla düzenlenerek büyükşehir belediyesi olarak adlandırılmıştır. Daha sonraki yıllarda büyükşehir belediyesi sayısı on altı olmuştur. 3030 sayılı kanun 2004 yılında kaldırılmış, yerine 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu gelmiştir. Ancak 12.11.2012 tarihli 6360 tarihli Kanunla Büyükşehir Kanunu değiştirilmiştir.

Oktay (2022), büyükşehir belediyelerinin yapısını şu şekilde açıklamaktadır: “Büyükşehir belediyelerinin iki kademeli bir yapısı bulunmaktadır. Üst kademede büyükşehir belediyesi alt kademede ise ilçe belediyeleri bulunmaktadır... Büyükşehir

olan illerde, belediyeler dışında il özel idaresi ve köy yönetimi bulunmaz.” (Oktay, 2022, s. 199)

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre, büyükşehir belediyesi, büyükşehir sınırları içinde kalan ilçe belediyelerini kapsar.

Bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idarî ve malî özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmıştır. (Oktay, 2022, s. 200)

Organları, büyükşehir belediye meclisi ve büyükşehir belediye encümeni ve belediye başkanıdır. (Oktay, 2022, s. 205)

Bu yapı Merkezde içinde birden fazla belediye bulunan büyükşehir belediyesi ve buna bağlı ilçe belediyeleridir. Bu sebeple Büyükşehir belediyeleri ilçe büyükşehir belediyesi ve büyükşehir belediyesi olmak üzere iki kademeli bir sisteme sahiptir.

Kanunun dördüncü maddesinde belirtildiği üzere bir belediyenin büyükşehir belediyesine dönüştürülebilmesi için; belediye sınırları içindeki ve bu sınırlara en fazla 10.000 metre uzaklıktaki yerleşim birimlerinin son nüfus sayımına göre toplam nüfusu 750.000'den fazla olması ve fizikî yerleşim durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeylerinin yeterli olması gerekmektedir.

Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır: Stratejik plan oluşturmak, yıllık hedefleri belirlemek ve bütçe hazırlamak; çevre düzeni, onarım ve yapımını gerçekleştirmek; imar planları, parselasyon ve tüm imar uygulamalarını yapmak; işyeri ruhsatı vermek ve iş yerlerini denetlemek; yetki alanındaki meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımını sağlamak, bu yerlerde cephesi bulunan yapıların kentsel tasarıma uygunluğunu sağlamak, ilan ve reklamların şekil ebat ve yerlerini belirlemek; coğrafi ve kent bilgi sistemlerini kurma, tarım alanları ve su havzalarını korumak, çevre temizliğini gerçekleştirmek, arıtmak korumak ve düzenlemek; zabıta hizmeti sunmak; gıda hizmeti veren yerleri ruhsatlandırmak, denetlemek, gerekirse gıda güvenliğini sağlamak için laboratuvar kurmak ve işletmek; otopark ihtiyacını karşılamak, kültürel, sosyal ve sportif faaliyetler düzenlemek,

gerektiğinde kamu hizmet binaları inşa etmek, onarmak ve malzeme desteği vermek, şehrin kültürel dokusunu korumak, kültürel mirasına ve yapılarına sahip çıkmak onarmak, restore etmek; su ve kanalizasyon hizmeti sağlamak, mezarlık ve defin işlemlerini gerçekleştirmek, özel hal ve mezbaha sağlamak; doğal afetlere karşın planlama yapmak kriz masası oluşturmak, her türlü afete karşı önlem almak ve denetim yapmak, binaları tahliye etmek, yıkmak; kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmak, halka kurs açmak; alt yapı hizmetlerini, ulaşım hizmetlerini sağlamak ve imar denetim yetkisi elinde bulundurmak. (Arıkboğa, 2019, s. 64)

2.1.3. İl Özel İdaresi:

Merkezlerinde belediye kurulması zorunlu olan iller Türkiye'nin yönetim sistemi içerisinde il merkezi hem yönetimin taşra örgütüdür hem de yerel yönetim birimidir.

Büyükşehir belediye statüsünde sahip olmayan illerde, il özel idaresi bulunmaktadır. Büyükşehir olan illerde ise il özel idaresi bulunmaz. 2005 tarihli 5302 sayılı kanuna göre il halkının mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılayan, karar organları seçmenler tarafından seçilen idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. (Oktay, 2022, s. 217)

Arıkboğa'nın (2019) belirttiği üzere il özel idareleri sınırlı sayıda öz gelir kaynaklarına sahiptirler ve öz vergi gelirleri bulunmamaktadır.

2.1.4. Köyler:

Bir diğer yerel yönetim birimi olan köyler ise Türk yerel yönetimleri içerisindeki ilk yerel yönetim birimleridir. Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren geleneksel olarak topluca yaşama bilincinin sonucunda ortaya çıkmış ve zamanla bir yerel yönetim birimi olarak günümüze kadar varlığını korumuştur (Ünal, 2011).

Köyler, 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanununa göre oluşmaktadırlar. Kanun gereğince bir yerin köy olarak adlandırılabilmesi için nüfusunun elliden çok iki binden aşağı olması gerekmektedir. Oktay'a (2022) göre, cami, okul, yayla gibi orta malları bulunan toplu ve dağınık evlerde oturan insanlar bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte bir köy

oluşturmaktadır. Köy tüzel kişiliği bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülmeyen mallara sahip olan ve kanunla kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlık olarak nitelendirilmektedir.

Köyün görev ve sorumlulukları, zorunlu işler olan sağlık, temizlik, bayındırlık, tarım ve eğitim faaliyetlerini sağlamak, isteğe bağlı olarak da köyün sosyal ekonomik yönden gelişmesine katkı sağlamaktır (Arıkboğa, 2018).

2.2. ABD’de Yerel Yönetimlerin Türleri ve Özellikleri:

OECD’nin yaptığı tanıma göre Amerika Birleşik Devletleri’nde üç alt kademeli bir idare sistemi mevcuttur. Bu sistem Eyaletler, County’ler ve Belediye derecesinde faaliyet gösteren belediyeler ve Towns/Townships’lerdir. Yerel yönetimlere ilişkin hükümlere federal anayasada yer verilmez. Yerel yönetimlere ait hükümler eyalet anayasası ve yasalarına bağlıdır.

ABD, 1789 Anayasası ve Bill of Rights ile Federal ve eyalet düzeyinde iki egemenlik anlayışına dayalı bir federal anlayış benimsemiş olup, bu federe yapıda, federal düzeyde atanmayan tüm güç ve yetkiler eyaletlerde kalmaktadır. Yerel yönetimlerin sorumlulukları bağlı oldukları eyaletten diğer bir eyalete büyük farklılıklar göstermektedir.

Bu sebeple Amerika Birleşik Devletleri’nde yerel yönetimler eyaletlerinin anayasaları ve yasalarının belirlediği yetki ve sorumluluk dahilinde yapılanabilmektedir. Her bir eyaletin kendine özgü bir anayasası olması sebebiyle, her eyaletin kendi sınırları içerisinde var olan yerel yönetimler bulundukları eyaletin anayasa ve yasalarına bağlı olarak faaliyet göstermekte ve yönetilmektedirler.

Her eyaletin anayasası ve yasaların kendi yerel özellikleri, tarihsel siyasi ve ekonomik gelişimini barındırması, eyaletlerin anayasa ve yasalarının diğer eyaletlerin anayasa ve yasalarından farklı olmasına neden olurken, Norton (1994) bu durumu yerel

yönetimlerin sayısının ABD’de var olan “eyalet sayısı kadar çok ve birbirinden farklı yönetim sistemlerine sahip” olmaları olarak yorumlamaktadır.

2.2.1.County:

Her ne kadar Sobacı ve Köseoğlu (2016) çalışmalarında county terimini “il” olarak nitelendirmişlerse de, Odabaş (1997) bu terimi “eyalet bölgesi” olarak nitelendirmektedir. Öte yandan Nadaroğlu (1998) çalışmasında, county terimi için Türkçe sözlük ya da kavram karşılığı kullanmaksızın aynen İngilizcedeki gibi county olarak kullanmıştır. Bu çalışmada county açıklaması yapılırken il ya da eyalet bölgesi yerine county kelimesinin aslı tercih edilmiştir.

Aynı zamanda county farklı eyaletlerde farklı şekillerde nitelendirilmektedir. Örneğin; Eyaletlerin county olarak adlandırılan coğrafi bölümleri, Alaska eyaletine bağlı yerel yönetimlerde Boroughs, Louisiana eyaletine bağlı yerel yönetimlerde Parish olarak adlandırılmaktadır. Tüm bunlar göstermektedir ki, eyaletlerin county olarak adlandırılan bu coğrafi bölümleri farklı şekillerde adlandırılırsalar da farklı eyaletlerde aynı işleve denk gelen birimlerdir.

County yerel yönetimlerin şeması içerisinde en üst ve en kapsamlı yerel yönetim birimidir. Eyaletler bir yerel yönetim birimi değildir (Arnold, 2004), bu sebeple county eyaletlerin kanunlarını kendi sınırları içerisinde uygulamakla yükümlü olan eyaletlerin bir alt birimi ve en üst yerel yönetim birimidir. Rhode Island ve Connecticut’da county’nin yönetsel bir işlevi yoktur (Sobacı ve Köseoğlu, 2016).

Bir eyaletin en üst siyasi yönetim birimi olan county işlevi bakımından önem arz etmektedir. County doğum, ölüm, vesayet; seçimleri yürütmek; ana ve talihi yolları inşa etmek, imar, kanun ve yasaları uygulama gibi görevleri mevcuttur. Kimi countyler düşük gelir sahiplerini sosyal yardım sağlamak, yasa koymak, çevresel koşulları etkileyen düzenlemeler yapmak, çocuk esirgeme ve adli işlem görme gibi konularda eyaletlerle sorumluluğu paylaşmaktadırlar.

2.2.2.Municipalities - Belediyeler:

Municipality, belediye olarak bilinen bölgeler için aynı zamanda *City*, *Borough* veya *Village* isimlerinin de kullanıldığı görülmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2007). Belediyeler en özerk ve en güçlü yerel yönetim birimleridir (Gül, 2013).

Belediyelerin faaliyet alanları *countylar*'den geniştir. Daha özerk ve kendi yerel yönetimine tabi olan belediyeler yönetim açısından federal yönetimden ayrıdır (Sobacı ve Köseoğlu, 2016)

Belediyeler yerel güvenlik, polis departmanı, itfaiye departmanı, sağlık önlemleri, atıkların yok edilmesi, yerel yolların inşa ve onarımı, toplu taşıma, parklar, kütüphaneler, imar alanları, konutlaşma ve kentsel gelişim alanlarında sorumludur. Belediyelerin vergilendirme yetkileri olup, gerektiği takdir kanunları uygulama hakkına sahiptirler (Karakılçık, 2016).

Günümüzde Amerikan halkının yüzde sekseni belediyelerde yaşamaktadırlar. Bu sebeple Amerika Birleşik Devletleri'nde halka en yakın ve halkın yaşantısını en çok etkileyen birimdir. Belediyeler seçimle göreve gelmiş bir belediye başkanına sahiptirler. Örneğin 50 eyaletten sadece 7 eyaletin nüfusu "New York City"den daha fazladır (Şahin, 1999).

2.2.3.Metropoller:

Metropoller sınırları içerisinde çok sayıda *county*, belediye ve şehir bulunduran aynı coğrafyada bulunan ve birbirine bağlı olan yerel yönetimlerin oluşturduğu yerel yönetim birimidir. Bu sınır kapsamında banliyö yerleşimlerde metropollerin yönetimi altındadır (Çınarlı, 2011).

Böylelikle metropoller farklı yerel yönetim biçimlerini birleştirerek yönetimde kolaylık sağlamaktadır. Şehir ve *county* işbirliği açısından en çok tercih edilen metropol yönetim şeklidir (Jones, 1957). Aynı yazar, metropol alanlarını bir çok yerel yönetim tarafından yerelden yönetilen alanlar olarak tanımlamakta ve metropoller siyaseten hükümete bağlı olmakla birlikte yerelde tamamen bağımsız alanlar olduğunu belirtmektedir (Jones, 1957).

2.2.4.Townships/Towns:

Township yerel yönetim birimini ulaşımın zor ve kısıtlı olduğu kırsal bölgelerde yerleşik topluluklar için oluşturulmuş bir yerel yönetim birimi olarak tanımlanmaktadır (Hamilton, 2005). ABD’de bir yerel yönetim biçimi olarak *Township* şeklinde adlandırılan yerel yönetimler Town, Plantation ve Location olarak da isimlendirilmektedirler (Türker, 2006).

Town/townships’lerin sayısı ABD’de bulunan eyalet sayısının yarısından azdır. Bulundukları bölgelerde bir belediye yönetimi ile ilişkili ya da işbirliği içerisinde değildirler ve bu nedenle etkinlik alanı ve faaliyet gücü sınırlıdır. Bu durumda Amerika Birleşik Devletleri’nin elli eyaletinden sadece yirmisinde township yapısında alt yönetim birimlerine rastlanmaktadır (Turan, 2017).

ABD’de yerel yönetim birimi olarak “township” ve ya “town” uygulayan eyaletler şu şekildedir: Connecticut, Illinois, Indiana, Kansas, Maine, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Missouri, Nebraska, New Hampshire, New Jersey, New York, North Dakota, Ohio, Pennsylvania, Rhode Island, South Dakota, Vermont, Wisconsin (Baker, Gillette ve Schleicher, 2021).

Ancak her ne kadar etkinlik alanı faaliyet gücü sınırlı olsa da görece büyük olan şehir ve belediyeler uygulanması güç olan demokrasi faaliyetlerini gerçekleştirmek için uygun bir alan hazırlamaktadır. Örneğin; Metropoller, büyük belediyeler ve şehirlerde tüm halkın katılımının gerçekleşerek bağlı oldukları belediye, şehir ya da metropol adına karar alabilmesi pratikte zor iken, New England Town’larında halk senede bir kez meydanlarda toplanarak, bağlı oldukları kırsal alan, *Town* adına birlikte karar alabilmektedirler. Uygulanan bu toplantılar yerel yönetim anlayışı olarak katılımcı demokrasinin ve yerelden yönetim anlayışının etkili bir örneğidir (Janda, Berry ve Goldman, 1989).

Ayrıca *Township* yönetimlerinin yol yapım ve onarım, çöp toplama, polis ve kentsel planlama, alt yapı gibi sorumlulukları olup, yönetim alanı içerisinde bu faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleşebilmesi için de vergilendirme yetkisine sahiptirler (Erkul, Kara ve Şimşek, 2016). Kırsal bölgelerde görülen bir yerel yönetim olarak Townships, *County* ve belediyelere göre gelirlerinin büyük bir çoğunluğunu ağırlıklı olarak Emlak Vergisi üzerinden elde etmektedir (Hamilton, 2005).

2.2.5.Special District Governments - Özel Yönetim Alanları:

Birleşik Devletler Nüfus İdaresi'nin verilerine göre ABD'de var olan tüm yönetsel yapıların üçte biri *Special District Governments - Özel Yönetim Bölgeleri* olarak adlandırılmaktadır. *Özel Alanlar* diğer yerel yönetimlerden bağımsız olarak faaliyet gösterir ve genellikle belirli bir coğrafi bölgede belirli bir amacın ifşa edilmesi için oluşturulurlar.

Faaliyet alanının geniş ve yoğun ayrıca nüfusun yoğun olduğu *county* ve kentlerde görev paylaşımı amacıyla kurulan özel faaliyet alanları olarak nitelendirilir. Özel amaç ve faaliyet alanlarına göre sayıları artmakla birlikte, Su ve Doğal Su Kaynaklarını Koruma Özel Bölgesi, Yangın Önleme Özel Bölgesi, Su ve Kanalizasyon Özel Bölgesi, Acil Servis Özel Bölgesi, Ulaşım Özel Bölgesi gibi farklı amaç ve faaliyet alanlarına sahip özel alan bölgeleri oluşturulmuştur.

Özel alanların başkanları da seçimlerle yönetime gelebildikleri gibi atama yoluyla da yönetime gelebilirler. Bu özel bölgelerin çeşitli güçlere sahip olmakla birlikte, en önemli gücü kanun uygulayıcı olması, gelir ve vergi otoritesini elinde bulundurmasıdır. Bu bölgeler *Special Sales Tax* olarak bilinen *Özel Satış Vergileri* ya da *Emlak Vergisi* üzerinden sağlanan fonlar ya da sağladıkları hizmet karşılığında hizmet alıcılarından elde ettikleri ücretlerden gelir elde etmektedirler.

III. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD'DE YEREL YÖNETİMLERİN ÖZ GELİRLERİ

Türkiye ve ABD'nin tarihi, siyasi ve ekonomik gelişimleri ve sonucunda belirledikleri birbirlerinden farklı devlet yönetim şekilleri dahilinde yerel yönetimleri de farklı biçimlerde şekillenmiştir.

Türkiye ve ABD'nin yerel yönetimlerinin öz gelirlerini elde etme biçim ve usulleri birbirinden farklı olmakla birlikte her iki ülkenin benimsenen yerel yönetim şekilleri kendi anayasal ve yasal düzlemlerinde gelişerek kendi öz gelir sistemlerini oluşturmuşlardır.

Hem Türkiye hem de Amerika Birleşik Devletleri'nin yerel yönetimlerinin öz gelirleri ve elde ediliş usulleri yazılı kanun maddeleri ve Anayasalarında belirtilen kanun maddelerince hükmedilmiş ve belirtilen maddelerle garanti altına alınmıştır.

3.1.Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirleri:

Türkiye'de yerel yönetimlerin öz gelirler sisteminin asli ve birincil kaynağı Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası'dır. Anayasa'da belirlenen belli başlı bazı maddeler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her bireyin devletin kamu gelirlerine kanunla belirlenen belli ölçülerde katkı sağlamasını ön görmektedir.

Bu sebeple Anayasası'nın 2., 10. ve 73. maddeleri bağlayıcı nitelikte olup; Vergi Usul Kanunu, 6183 Sayılı Amme Tahsil Usulu Hakkında Kanun, 2575/2576/2577 Yargıya ve Yargılanmaya ilişkin Hükümler Türkiye Cumhuriyeti kamu gelirlerini temel alan birincil kaynaklardır.

Buna bağlı olarak yerel yönetimler 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun ile bütçe vergi gelirlerinden alınan paylar, kurumlardan alınan paylar, faizler ve cezalardan gelir elde etmektedir.

Buna ek olarak 1319 sayılı Emlak Vergisi, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye, 5393 sayılı Belediye Kanunları da yerel yönetimlerin gelirlerini belirleyen başlıca kanuni kaynaklardır.

Ancak yerel yönetimlerin öz gelirleri esas olarak 29.05.1981 yayım tarihli 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile belirlenmiştir. Bu kanun ile yerel yönetimlerin ilan ve reklam vergisi, eğlence vergisi, yangın sigorta vergisi ve harçlardan meydana gelen öz gelirlerinin oran ve miktarları belirlenmiştir. Tüm bunlara ek olarak yerel yönetimler mal satış gelirleri, hizmet gelirleri, kurum karları ve kira gelirlerinde oluşan teşebbüs ve mülkiyet gelirleri; hazine yardımları, muhtelif kurum ve kişilerden alınan bağış ve yardımlardan, ayrıca taşınır taşınmaz mal satış gelirlerinden oluşan sermaye gelirlerinden de gelir elde etmektedir.

3.1.1.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerini Sağlayan Anayasal Temeller ve Sınırlılıklar:

Türkiye’de yerel yönetimlerin öz gelirlerini sağlayan Anayasal temeller, Anayasası’nın 2’inci, 10’uncu ve 73’üncü maddelerinde belirtilmiştir.

Anayasa’nın 2’inci maddesi devletin milli bir dayanışma ve adalet anlayışına bağlı olarak vatandaşlarından adaletli ve hukuki bir denge içerisinde kamu geliri elde etmesi gerektiğinin altını çizerek hukuk güvenliğini sağlamaktadır. *Hukuk Güvenliği* her Hukuk Devleti’nin sağlamakla yükümlü olduğu; kamu gelirin elde edinim sürecinde “Belirlilik İlkesi”, “Kıyas Yasağı”, “Vergilerin Geçmişe Yürütülememesi” gibi ilkeleri benimseyerek vatandaşın haklarını hukuken garanti alıntına alır. Anayasa’nın 2’inci Maddesi:

“İnsan Haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri güçlendiren eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuk güvenliğini gerçekleştiren, Anayasa’ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, yargı denetimine açık olan devlettir”. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md. 2)

Anayasa'nın 10'uncu maddesinde ise *Kanun Önünde Eşitlik İlkesi* benimsenerek, "Devletin hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanımama" kuralı sayesinde kamu gelirlerinin edinim sürecinde yatay ve dikey eşitliğin göz önünde bulundurulması sağlanmıştır.

Ayrıca, Helvacı'ya (2014) göre, "Cumhuriyet ilan edilmeden önce eşit yurttaşlık adına atılan ilk adım, Saltanatın kalktığı bir dönemde, seçim kararından iki gün sonra, 3 Nisan 1923'te, seçmenlik için aranan vergi ödeme koşulunun kaldırılması" olmuştur.

Esas olarak kamu gelirlerinin edinimindeki temel amaç ve görev ise Anayasa'nın *Temel Haklar ve Ödevleri* kapsayan ikinci kısmının dördüncü bölümünde *Siyasi Haklar ve Ödevler* arasında 73. maddede *Vergi Ödevi* olarak belirtilmiştir.

73'üncü Maddenin sosyal amacı; maddenin birinci fıkrasında, "Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.", olarak belirtilmesiyle birlikte kamu gelirlerine katkı sağlamanın temel amaç ve ilkeleri ortaya konmuştur. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md. 73)

Maddenin 2'inci fıkrasında, "Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır" hükmüyle kamu gelirlerinin sosyal amacına ek olarak kamu gelirlerinin ekonomik amacına da yer verilmiştir. Ekonomi politikasının bir parçası olmakla birlikte kamu harcamalarına ek olarak devlet vergilerden büyük bir kamu geliri elde etmektedir.

Anayasanın 73'üncü maddesinin üçüncü fıkrası ise "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir ve kaldırılır." diyerek, kamu gelirlerinin kanuniliği ilkesine atıf yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 73).

Bu önemlidir çünkü 73'üncü maddenin 3'üncü fıkrası bir verginin sadece ve sadece kanunla konabileceğini, sadece kanunla değiştirilebileceğini ve yalnız kanunla kaldırılabilceğini vurgulamaktadır. Bu vurgu; vergi isteminde hiç bir keyfi uygulamanın olamayacağını, kişilerin, kurumlar ya da hükümetlerin keyfi bir vergi

yaptırımı ya da talebinde bulanamayacağını altını çizmektedir. Kanun koyma merkezi yönetimin yetkisinde olması sebebiyle belediyelerin de vergi koyma yetkileri yoktur.

Bu durum Arıkboğa'nın (2019) belirttiği gibi kamu hukuku açısından eşit durumda olmayan merkezi yönetim ile yönetim birimlerinin arasında kaynak yaratma potansiyeli açısından da fark yaratarak, "Merkezi yönetimin gerek vergi ve benzeri yükümlülükler gerekse borçlanma gelirleri aracılığıyla gelir kaynaklarını ihtiyaçlarına göre ayarlayabilme potansiyeline sahipken, yerel yönetim birimleri ancak merkezi yönetimin koyduğu sınırlar çerçevesinde bu yetkilere sahip olabilmektedir" (s. 20).

Kamu gelirleri kapsamında vergilerin yasallığı ilkesi beklenmedik bir vergi yükü ile karşı karşıya kalınmasının önüne geçerken, *Belirlilik İlkesine* bağlı olarak mükellefe bir öngörülebilirlik sağlar. Aynı zamanda vergilerin yıllık olması ilkesi kapsamında o yıl alınacak vergilerin o yıl için önceden kanunla belirlenmiş olmasının yanı sıra o yılın içinde değiştirilemeyeceğini, kanunla yapılan değişikliklerin ise geriye yürütülemeyeceğini göstermektedir.

Anayasa'nın 2'inci, 10'uncu ve 73'üncü maddeleri vatandaş ve kamu gelirlerini arasındaki ilişkiyi düzenlerken, Anayasa'nın 127'inci maddesi yerel yönetimlerin temel esaslarını içermektedir. Bu maddeye bağlı olarak aşağıdaki tanım yapılmaktadır:

"Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen karar organları ve kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. (Arıkboğa, 2016: 291)

Bu genel tanıma ek olarak kanun maddesinde, yerel yönetimlerin merkezi yönetimle olan kanunsal bağları aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması

amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir...Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,1982, md. 127)

Bu ibare, yerel yönetimlerin mali gelir ve yapılarının düzenlenmesinde esastır.

3.1.2.Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerinin Dayanağını Oluşturan 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ve 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu:

Türkiye’de yerel yönetimlerin öz gelirlerinin kaynağını belirleyen 2464 sayılı *Belediye Gelirleri Kanunu’nu* incelendiği bu bölümde yerel yönetimlerin öz gelir elde ettiği kalemlere değinilmiştir. Bu bağlamda 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu yerel yönetimlerin şu kalemlerden öz gelir elde etmesine olanak tanımaktadır.

Yerel yönetimlerin öz gelirleri Belediyenin yasal düzenlemelerin belirlediği çerçevede üzerinde kontrol yetkisine sahip olduğu gelirleridir. Bir gelirin öz gelir olarak nitelendirilmesi için tarh, tahakkuk ve tahsilat işlemlerinin bizzat belediye tarafından yapılması ve kullanımının belediyeye ait olması gerekir. Vergiler, harçlar, harcamalara katılma payları, fiyat (ücret gelirleri), taşınmaz mal gelirleri belediyelerin en önemli öz gelir kaynaklarıdır. Ceza gelirleri, faiz gelirleri, özel kişi ve kuruluşlar tarafından yapılan bağışlar da belediyelerin diğer öz gelir kaynakları arasında sayılabilir. (Oktay, 2022, 266)

İl özel idareleri hiçbir öz vergi geliri sağlamamakla birlikte köy yönetimleri salma ve imece olmak üzere iki tür vergi gelirine sahiptirler (Arıkboğa, 2019).

3.1.2.1.Emlak Vergisi:

Emlak vergisi konusunu taşınmazların oluşturduğu, servet üzerinden alınan bir vergi çeşididir. Taşınmazın değeri, verginin matrahı konusunda temel kıstas durumundadır. Emlak vergisi, bina vergisi ve arazi vergisi olarak iki kısımdan oluşur. Türkiye sınırları içinde bulunun binalar bu kanun hükümlerine göre bina vergisine tabidir. Bina tanımı, yapıldığı madde ne olursa olsun gerek karada gerek su üzerindeki sabit inşaatın hepsini

kapsar. Bina vergisini, binanın sahibi, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa binayı sahibi gibi kullananlar öder. Bir binaya paylı mülkiyet halinde sahip olanlar hisseleri oranında mükelleftir. Hisseye sahip kişiler, o binanın vergisinden müteselsil biçimde sorumludur. Bina vergisinin matrahı, binanın kanun hükümlerine göre tespit olunan vergi değeridir. Sabit üretim tesisatına ait değerler vergi matrahına alınmaz (Oktay, 2022).

Türkiye sınırları içerisinde bulunan arazi ve arsalar bu kanun hükümlerine göre Arazi Vergisine tabidir. Belediye sınırları içinde belediyece parsellenmiş arazi arsa sayılır. Belediye sınırları içinde veya dışında bulunan parsellenmiş araziden hangilerinin bu kanuna göre arsa sayılacağı Cumhurbaşkanlığı kararı ile belirlenir. Aksine hüküm olmadıkça arazi tanımlaması arsaları da kapsar.

Emlak vergisi, verginin idari maliyetlerinin düşük olması, vergi hasılatının diğer vergilere göre önceden daha kesin bir şekilde tahmin edilebilmesi gibi nedenlerle bir yerel vergi olarak bazı avantajlara sahiptir (Arıkboğa, 2019).

3.1.2.2.Belediye Vergileri:

Belediyeler ise öz vergi gelirlerini; Emlak Vergisi, Çevre ve Temizlik Vergisi, İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi Haberleşme Vergisi, Elektrik ve Hava gazı Vergisi ve Yangın Sigortası Vergisi üzerinden sağlamaktadır (Arıkboğa, 2019, s.74).

3.1.2.2.1.İlan ve Reklam Vergisi:

Mesleki, ticari ve tanıtım amaçlı tüm ilan ve reklamlar belediye sınırları içinde bağlı oldukları belediyeye ilan ve reklam vergisi vermek zorundadır. Elde edilen gelirler kanunda belirtilen tarife üzerinden belirlenir. (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, md.15).

Dergi ve gazetelerde yayınlanan ilanlar, TRT'ye bağlı tanıtımlar, ambalajlar, prospektüs ve tarifler, iş yerinin iş sahibini kendi kimliğini gösteren levhalar, siyasi partilerin tanıtımları, Devlet Demir Yolları ve PTT ilanları, kamu kurumu ve kooperatif yapıların

turizm ve kültür ürünlerine katkı sağlayan ilgili tanıtımları, kültürel faaliyetin matine tanıtımlarından belediyeler gelir elde etmez (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, md.14).

Belediyeler yılda iki eşit miktara bölünmüş şekilde ilan, reklam ve tanıtımlardan gelir elde etmeye yetkilidir. Vergi mükellefi ya da mükellef adına işi gerçekleştiren her ayın 20'si akşamına kadar beyannamesini belediyeye bildirmekle sorumludur.

3.1.2.2.2.Eğlence Vergisi:

İlan ve reklam vergisinde olduğu gibi, belediye öz gelirleri arasına yer alan eğlence vergisi de belediye sınırları içinde ya da mücavir alanda bulunan ve eğlence faaliyeti gösteren tüm işletmeleri işleten gerçek ve tüzel kişilerin bağlı bulundukları belediyeye ödenir.

Eğlence amaçlı ancak kar amacı gütmeyen ulusal bayramlar ve kültürel faaliyetleri konu olan tören, şölen, müsabaka ve gösteriler, yine sosyal kültürel, yerel ekonomiyi ve turizmi canlandırmayı hedefleyen tören, şölen, konser, festival, fuar, sergi ve şenlikler, yine kamu yararına çalışan, okul ve dernekler, askeri gazino ve tesislerde düzenlenen etkinlikler, alkollü içecek satılmayan çayhane, kahve, çay ocakları eğlence vergisinden muaf tutulurlar. (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, md.19)

Genel olarak biletle giriş yapılan faaliyetlerden elde edilen gelirler biletleme esnasında damga vurulurken, diğer faaliyetler müsabakalar, bahisler, at yarışları ve biletsiz eğlenceler her ayın 20. günü akşamına dek ödenir.

3.1.2.2.3.Haberleşme Vergisi:

Haberleşme vergisi belirli bir yerel yönetime bağlı tüm sınırlar içerisinde gerçekleşen bütün iletişim faaliyetleri üzerinden elde edilen, Posta Telgraf Telefon kurumu tarafından her türlü telefon, posta, data ücretleri kapsayan bir öz gelir olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu gelir kapsamında tesis, devir ve nakil muaf olmak suretiyle Posta Telgraf Telefon kurumu tarafından tahsil edilen bu gelir il özel idare ve belediyelerden tahsil edilmez. Ancak tahsil edilen haberleşme faaliyetleri bir ay içerisinde belediyeye beyan edilir ve ödenir (Üzeltürk, 2018).

3.1.2.2.4.Elektrik ve Hava gazı Tüketim Vergisi:

Bir yerel yönetimin sınırları içerisinde tüketilen elektrik ve hava gazı üzerinden belediyelerin elde ettiği öz gelir türüdür. Elektrik ve hava gazı bir tüketim maddesi olarak görülerek, ABD’de olduğu gibi direkt bir tüketim vergisine tabi bulunmaktadır. Bu aynı zamanda ABD’de tüketim maddeleri üzerinden doğrudan elde edilen gelirler gibi görülebilir. Elektrik ve hava gazının tüketimi sonucunda tüketici bu vergiyi ödemek zorundadır. Yerel yönetimlerin doğrudan elde ettiği bir öz gelir çeşididir.

Elektrik ve hava gazı dağıtımında yetkili kuruluşlar bunların temini ve tedarikini sağlamakla ve dağıtmakla yükümlü olup, satış bedeli üzerinden elde ettikleri gelir üzerinden ilgili belediyeye ait bu öz gelirin yatırılmasından sorumludur.

Bunun yanı sıra kar amacı gütmeyen ve kamuya faydalı bir takım kuruluşların, örneğin; çocuk bakım evleri, kreş, hastane, dispanser, sağlık ocağı, rehabilitasyon, teşhis tedavi merkezleri, ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu, düşkünler evi gibi muhtaçları korumaya yönelik sosyal yardım kuruluşları, dini hizmetlerde bulunan ibadethanelerin tümü, kısa süreli ve milletlerarası oluşturulan sergi, fuar ve panayırılar süresince tüketimlerden elektrik ve hava gazını bi zati üreten kurum ve kuruluşlar elektrik ve hava gazı tüketim vergisinden muaf tutulurlar.

Ancak elektrik ve hava gazının zaruri bir tüketim maddesi olması sebebiyle belediyeler bu zaruri tüketimin sadece satış bedelleri üzerinden bir öz gelir elde ederler. Bu sebeple, belediyeler hava gazı satış bedeli üzerinden %5, elektriğin satış bedeli üzerinden ise %1 ki bu sadece imal, taşıma yükleme boşaltma, soğutma, iletişim araçları aracılığıyla tüketilen elektik nispeti olup bunun dışında kalan tüketim nispetinden %5 oranında gelir

elde etmektedirler. Elektrik ve hava gazı tüketim vergisinin ödemesinin her ayın 20'inci akşamına dek yapılması mecburidir. (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, md.39)

3.1.2.2.5.Yangın Sigortası Vergisi:

Yerel Yönetimlerin sınırları ve mücavir alanları içerisinde bulunan menkul ve gayrimenkullerin yaptırmış bulundukları yangın sigortaları üzerinden elde edilen bir vergi olup, sigorta hizmetini sağlayan aracı kurum ve şirketler belediyelere ödemekle mükelleftir.

Bu sebeple ABD'de uygulanan tüketim dolayısıyla bir nevi satış vergisi olarak görülmektedir çünkü bu gelir yapılan sigorta satışının büyüklüğüyle doğru orantılı olarak değişir. Belediyeler bu satış üzerinden %10 oranında gelir elde etmektedirler (Üzeltürk, 2018). Bu vergi de diğer vergiler gibi her ayın 20'inci akşamına kadar bağlı bulunan belediyeye yatırılmalıdır.

3.1.2.2.6.Çevre Temizlik Vergisi:

Herhangi bir belediyeye bağlı olmak suretiyle belediyenin sınırları içerisinde ya da mücavir alanında yerleşmiş olan ve belediyeden temizlik ve çevre hizmetleri alan tüm konut, iş yeri, binalar ve benzeri meskenlerin hepsi bu bina ve iş yerlerinin kullanımı ve hizmetin alınmaya başlanmasıyla çevre ve temizlik vergisi ödemekle yükümlüdür (Oktay, 2022).

Ancak konutlar ve işyerleri Çevre Temizlik Vergisi çerçevesinde farklı uygulamalara tabidirler. Konutlar metreküp başına kanunda belirtilen su tüketim bedelinin su faturasına yansıtılması suretiyle Çevre Temizlik Vergisine tabi olurlarken, iş yerleri ve diğer amaçlarla kullanılan binalar derecelerine göre kanunda belirlenen tarifeyle tabidirler (Arıkboğa, 2019).

Bu vergiyi ödemekle yükümlü olanlar binayı kullananlar olmakla birlikte, il özel idare binaları, belediyeler, Kızılay, elçilik ve konsolosluk binaları ve elçiliklerin ikametgahı ve hizmetinde kullanılan binalar, öğrenci yurtları bu vergiden muaftırlar.

3.1.2.3. Belediye Harçları:

Belediye Harçları; İşgal Harcı, Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı, Kaynak Suları Harcı, Tellallık Harcı, Hayvan Kesimi Muayene ve Denetleme Harcı, Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı, Bina İnşaat Harcı ve Çeşitli Harçlardan meydana gelmektedir.

3.1.2.3.1. İşgal Harcı:

Belediyeden ve yetkili kişilerden izin almak suretiyle belediye sınırları içerisinde bir alan veya yeri geçici olarak işgal etme münasebeti suretiyle usulüne uygun izin alınarak geçici olarak işgal edilmesi işgal harcına tabidir (Oktay, 2022). Bu işgal çerçevesinde bir satış gerçekleşmesi ya da öteki maksatlarla bir alanın işgal edilmesi gereklidir. Buna bağlı olarak panayır, pazar kurulması, hayvan ve mal satıcıların belirli meydanları işgal etmesi ya da herhangi bir maksada bağlı meydan, yol, köprü, iskele etrafı, pazar yerleri gibi alanların işgal edilmesi ve belediyenin öngördüğü yerlerde kara taşıtlarının meydana getirdikleri işgaller sonucunda belediyelerin elde ettikleri öz gelirleri kapsar.

3.1.2.3.2. Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı:

Ulusal bayram günlerinde işyerlerinin çalışması ruhsata tabi olup, bu günlerde çalışan iş yerlerinin çalışma ruhsatı harcı ödemek suretiyle uygun görülmesi halinde ruhsatlı bir şekilde çalışmalarına belediye tarafından izin verilmektedir.

3.1.2.3.3. Kaynak Suları Harcı:

Market, pazar, satış yerlerinde tüketiciye sunulmak maksadıyla ambalajlanmış ve şişelere doldurulmuş suların belediye tarafından kaynak suyunun aidiyetini belirtilen damga vurulması zorunludur. Bu sebeple belediye sınırları ve mücavir alanı dahilinde elde edilen kaynak sularına satışa sunulan suyun ambalajına suyun kaynağının doğruluğunu tescil eden damga vurmakla sorumludur.

3.1.2.3.4.Tellallık Harcı:

Her türlü menkul, gayri menkul ve satış işlemlerinin gerçekleştirildiği mezar, balıkthane, hal, ve diğer tüm satış alanlarında gerçek ve tüzel kişiler tarafından gerçekleştiren tüm satışlar için tellallık harcı ödenmesi zorunludur.

3.1.2.3.5.Hayvan Kesimi, Muayene ve Denetleme Harcı:

Hayvan başı üzerinden tarifelendirilen belediyenin sınırları ve tüm mücavir alanları içerisinde izne tabi olarak özel kişi ya da kuruluşların gerçekleştirilen kesimlerden elde edilen gelir türüdür. Buna mukabil mücavir alan dışında kesime tabi tutulmuş ancak belediye sınırı ve mücavir alan içerisinde satışa sunulan ürünlerse hayvan kesimi muayene ve denetleme harcına tabidir (Üzeltürk, 2018).

3.1.2.3.6.Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı:

Belediyelerin işletme, market, satış alanlarında kullanılan tüm kantar ve basküller, elektronik teraziler, otomatik ibreli teraziler, masa terazileri, el terazileri, uzunluk ölçü birimleri, hacim ölçekleri ve tartı ağırlık birimlerinin her birinin belediyelerce damgalanması gerekmektedir. Bu harç belediyelerin öz gelirleri arasında yer alır ve ticari faaliyetlerde kullanılan her bir ağırlık ve uzunluk birimi ve tartılar bu uygulamaya tabidir (Oktay, 2022).

3.1.2.3.7.Bina İnşaat Harcı:

Bina inşaat harcı adı altında belediyenin öz gelirleri arasında sayılan bu gelir türünün belediye sınırları ve belediye mücavir alanında gerçekleşen tüm inşaatlardan tahsil edilir. Buna mutabık alınan harçlar binanın kullanım amacı, metre karesi ve büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir.

Aynı şekilde işyeri inşaatları da 25 metrekareye kadar, 26 ila 50 metrekare arası, 51 ila 100 metrekare arası ve 100 metrekare üzeri olmak suretiyle her bir metrekare için metrekare başına ücrete tabidir. Binanın inşaatı, tadilatı ve her türlü ilave yapı inşası için ruhsat almak isteyenler ya da ruhsatsız olarak inşaatla başlamış olanlar bina inşaat harcını ödemek mecburiyetindedirler.

Ancak belediye ve il özel idarelerce inşa ettirilen binalar, hastane, dispanser gibi sağlık hizmeti sağlayacak binalar, fabrika, imalathane, tersane, organize sanayi bölgelerindeki inşaatlar, seralar, ahır, kümes, su ürünleri, hayvan barınakları, ve yemlikler, tesis inşaatları, devlet tarafından teşvik ile inşa edilen binalar, Turizm Bakanlığı ve yine teşviklerle inşa edilen otel ve turizme yönelik tesisler, kooperatiflerce inşa edilen satış yerleri, site ve çarşıları, devlete devretmek suretiyle yapılan öğrenci yurtları ve okul inşaatları, ayrıca dini hizmetler tarafından kullanılacak tüm ibadet yerlerinin inşası, depremde sel felaketinden, su basması, yangın, çığ ve benzeri doğal afetler sebebiyle zarar görmüş binaların belirlenen alanlarda 5 yıl içerisinde yeniden inşa edilmesi halinde tüm bu hizmet ve amaçlara uygun olarak inşasına başlanan binalar bina inşaat harcından muaf tutulurlar.

3.1.2.3.8.Çeşitli Harçlar:

3.1.2.3.8.1.Kayıt ve Suret Harcı:

Gayrimenkullere ait kroki ve harita planların suretleri bağlı bulundukları belediyeler ve belediyelere bağlı olan kuruluşlarca kayıt ve suret harcına tabidirler (Oktay, 2022).

3.1.2.3.8.2.Altıyapı Kazı İzni Harcı:

Altıyapı kazı izinleri belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde genel hizmet alanlarında yapılacak işlemler için belediyeye ödenecek harca tabidirler. Alt yapı kazı izni talebinde bulunan mükellef altıyapı kazı izni harcını alan tahrip tutarı üzerinden binde iki oranında ödemekle sorumludur (Oktay, 2022).

Ancak kazılar esnasında oluşabilecek her türlü zarar ya da hasar kazıyı işlemlerini gerçekleştiren tarafından ödenir. Ayrıca kaza işlemleri sırasında kurallara uymayanlara veya izinsiz kazı yapıp ya da kazıyı usulüne uygun kapatmayanlara beş katına kadar idari para cezası belediye encümenini inisiyatifine bağlı olarak uygulanabilir.

3.1.2.3.8.3.İmar ve İlgili Harçlar:

Bina inşaat harcında olduğu gibi yine belediyelerin tüm sınırları ve mücavir alanları üzerindeki tüm imar çalışmalarını yürüten kişi ve kuruluşlar belediyelerce tahsil edilen

imar ve ilgili harçları ödemek mecburiyetindedirler. Bu kapsamda imar mevzuatına bağlı olarak ilk kez yapılan ya da istek üzerine gerçekleştirilen parselasyon hizmetleri için Parselasyon Harcı, verilecek ifraz ve tevhit kararları İfraz ve Tevhit Harcı, tasdiklenen projeler için Plan Proje Tasdik Harcı ve yol kazı çalışmaları, kanal açmak ve toprak kazılarıyla ilgili Zemin Açma İzni ve Toprak Hafriyatı Harcı faaliyeti gerçekleştiren tarafından ödenmek zorunda olup, bu harçlardan elde edilen gelirler Belediye Gelirleri Kanunu kapsamında belediyelerin öz gelirleri arasında yer almaktadır.

Yine her hangi bir yapının kullanılması için alınan izin sonucunda Yapı Kullanma İzni Harcının ödenmesi mecburi olup devlet teşvikiyle inşa edilen tesisler, afet dolayısıyla inşa edilen, belediye sınırları içerisinde ya da mücavir alanında inşa edilen sera ve benzeri yapılar, kümes, yemlik ve hayvan barınakları aynen bina inşaat harcında olduğu gibi imar ve ilgili harçlardan da müstesna tutulurlar. (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, md.80)

3.1.2.2.8.4.İşyeri Açma İzni Harcı:

İşyeri açmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler işyeri olarak kullanmak istedikleri yer, alan, bina ya da meskenler için belediyeden işyeri açma izni almak ve işyerinin açılışı için işyeri açma izni harcı ödemek mecburiyetindedirler.

3.1.2.2.8.5.Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı:

Belediyeler ve belediyelere bağlı kuruluşlar gerek gördükleri durumlarda ya da bağlı olunan konunun bağlı olduğu mevzuat gereğince konuyla muayene, ruhsat ya da rapor ve sağlık ve fenni ilgili konularda tahlil isteyebilir. İstenen tüm bu belgeler rapor, ruhsat ve muayeneler *Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcına* tabidir ve bu harç da belediyelerin öz gelirleri arasında yer alır.

3.1.2.2.8.6.Sağlık Belgesi Harcı:

Faaliyet alanın ya da konunun sağlıkla ilgili gerekli koşulları yerine getirmekle yükümlü olarak bağlı olduğu mevzuat gereğince sağlık belgeleri ve benzeri belgeler gerekli

sağlık koşullarını yerine getirmeleri ve bu koşulların yerine getirilmesinin belediyenin onayından geçmesi koşuluyla sağlık belgelerini edinen kişi ve kuruluşlar bağlı oldukları belediyelere Sağlık Belgesi Harcı ödemek mecburiyetindedir. Sağlık Belgesi Harcı da Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcında olduğu gibi belediyelerin öz gelirleri arasında yer alır.

3.1.2.4.Harcamalara Katılma Payları:

İsteğe bağlı ya da zorunlu olan belediyelerin yol su ve kanalizasyon faaliyetleri esnasında belediyelerin mecburi ya da isteğe bağlı olarak gerçekleştirdiği bu faaliyetleri gerçekleştirebilmeleri için belediyelerin harcamalarına katkı sağlanması gerekebilir. Bu harcamalara katılma payları yapılan giderlerin tamamını kapsar, ancak konuyla ilgili devlet yardımları, fon tahsilleri konuyla ilgili bağış ve yardımlar söz konusu ise bu katkı ve giderler düşülür.

Aksi halde bir ay içerisinde gerçekleşen peşin ödemelerde %25 indirimle ya da iki yılda dört eşit taksitle veya beş yıla kadar artırılabilen ödeme planlarıyla harcamalara katılma paylarının ödenmesi beklenir. Tahakkuk edilen miktarlar ve ödeme yapılması belirlenen mükellefler isim soyad ve adres bilgileri ve belirlenen katkı miktarı ile belediyelerce ilan edilir (Üzeltürk, 2018).Harcamalara katılma payları, yol harcamaları, kanalizasyon harcamaları, su tesisleri harcamalarına olmak suretiyle üç şekilde toplanır.

3.1.2.4.1.Yol Harcamalarına Katılma Payı:

Yol harcamalarına katılım paylarının mükelleflerin ve katkı paylarının belirlenmesinde olduğu gibi belediye sınırları içerisinde yapılan yeni bir kanalizasyon çalışması ve tesisi söz konusu olması halinde bu tesisten yararlanan gayrimenkul sahiplerinden kanalizasyon yapım sürecindeki harcamalar için katkı payı talep edilir.

3.1.2.4.2.Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı:

Yeni kanalizasyonların yapılması ve var olan tesislerin fenni ve sıhhi şartlara göre yeniden terbiye ve tesis edilmeleri suretiyle iki ve daha fazla yol birleşiminde bulunan

gayrimenkul sahiplerinin bağılı oldukları yola ait kanalizasyon harcamalarına katkı sağlamaları beklenir.

3.1.2.4.3.Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı:

Su tesisleri harcamalarına katılma payı belediye sınırları içerisinde yeni içme suyu şebeke tesisi edilmesi ya da var olan su şebekesinin ıslahı ve tadili halinde o şebekeden faydalanan ve su tesisinin sağlanması halinde o şebeke dahilinde bulunan gayri menkul sahiplerinden beklenir. Bu katılım payları gayrimenkul sahiplerinin su şebekelerinin bağılı olduğu yol üzerindeki su tesisinin uzunluğu üzerinden hesaplanır.

3.1.2.5.Diğer Öz Gelirler:

3.1.2.5.1.Ücretler:

Oktay (2022) bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır: “Belediyeler harç ve katılma payı konusu yapılmayan ve ilgililerin isteğine bağılı olarak ifa edecekleri her türlü hizmet için belediye meclislerine düzenlenecek tarifelere göre ücret almaya yetkilidir. Belediyeye tekel olarak verilmiş işler kendi özel hükümlerine tabidir” (s. 276).

3.1.2.5.2.Para Cezaları:

Bu konu Oktay’ın (2022) eserinde para cezalarını “Belediyeler, şehirlerin düzeninin, sağlık, esenlik, ve güvenliğinin sağlanması için konulmuş kendi yetki alanı ile ilgili kurallara uymayanlara ve belediyenin mali alacaklarını zamanında ödemeyenlere para cezası verebilir. Bu cezalar da yerel yönetimler için bir öz gelir kalemidir” şeklinde açıklanmaktadır (s. 277).

Ceza gelirleri, faiz gelirleri, özel kişi ve kuruluşların yardımları gibi gelir kaynakları da merkezi yönetimin sınırlamalarına en az maruz kalan gelir kaynakları arasındadır. Yerel yönetimlerin toplam gelirleri arasındaki payı çok düşüktür (Arıkboğa, 2019).

3.1.2.5.3.Bağış ve Yardımlar:

Özel kişi veya kurumların belediyeye yaptığı koşula dayanan veya dayanmayan bahis veya yardımlar belediyelerin öz gelirlerini oluşturmaktadır (Oktay, 2022).

3.1.2.5.4.Ekonomik Faaliyet Gelirleri:

Oktaý (2022) eserinde bu konuyu řu şekilde açıklamaktadır: “Belediyenin yetkileri ve imtiyazları alanında: su ulaşım, sosyal tesis, toptancı hali, otobüs terminali, fuar alanı, mezbaha, yat limanı, reklam panosu gibi belediyelerin gelir elde edebileceği alanlarda işletme kurulabilir ya da diğer kişilere işlettirilebilir” (s. 277).

Arıkboğa’nın (2016) belirttiği üzere tüm bu öz gelirlerin yanı sıra kira gelirleri, taşınır taşınmaz satış gelirleri, park yerleri işletme gelirleri, müze giriş ücret payları, kişi ve kuruluşlardan alınan yardım ve bağışlar, maden payı ve faiz gelirleri de yerel yönetimlerin diğer öz gelir kaynakları arasında yer almaktadır.

3.1.2.6. Büyükşehir Belediyelerinin Öz Gelir Kaynakları

Büyükşehir Belediyeleri’nin öz gelir kaynaklarını; belediye vergileri, harçlar, harcamalara katılma payları, kurumlar ve teşebbüs hasılatı gelirleri, işletme kararı, belediye malları gelirleri, ücret gelirleri, ceza gelirleri, özel kişi ve kuruluşlarca yapılan yardımlar ve borçlanma gelirleri dışında çeşitli gelirleri başlığı altında yer alan gelirler (numaralama gelirleri, geri alınacak paralar, KDV’den mahsuben alınan gelirler vb.) oluşturmaktadır. (Arıkboğa, 2019, s. 151)

Arıkboğa’ya (2019) göre öz gelirlerin toplam gelirler içindeki payı, büyükşehir belediyelerinin toplam gelirlerinin büyüklüğü ile ilişkilidir. Ayrıca bazı büyükşehir belediyeleri haricinde büyükşehir belediyelerinin çoğunluğunun öz gelir kaynağı belediye malları gelirleri ve ücret gelirleridir.

Büyükşehir Belediye Kanununun 23’üncü maddesinde belirtilen öz gelirler ise řu şekildedir;

Büyükşehir belediyesinin sorumluluğundaki meydan ve yollardaki ya da bu alanlara cephesi bulunan binalar üzerindeki her türlü ilan ve reklamların vergileri ile asma, tahsis ve bakım ücretleri; büyükşehir belediyesinin sorumluluğundaki araç park yerlerinin işletilmesinden elde edilen gelirin ilçe belediyelerine nüfuslarına göre dağıtılacak, %50’sinden sonra kalacak %50’si;

büyükşehir belediyesince tahsil edilecek at yarışları dahil müşterek bahislerden elde edilen eğlence vergisinin %20'si yarışların yapıldığı yerin belediyesine, %30'u nüfuslarına göre dağıtılmak üzere diğer ilçe belediyelerine ayrıldıktan sonra kalan %50'si; büyükşehir belediyesine bırakılan sosyal ve kültürel tesisler, spor eğlence ve dinlenme yerleri ile yeşil sahalar içinde tahsil edilecek. her türlü belediye vergi, resim, harçlar; yol, su ve kanalizasyon harcamalarına katılma paylar ise; kira, faiz ve ceza gelirleri, bağlı kuruluşların kesin hesaplarındaki gelirleri ve giderleri arasında oluşan fazlalık sonucu oluşacak gelirler; büyükşehir belediyesinin taşınır, taşınmaz mal gelirleri, yapılacak hizmetler karşılığı alınacak ücretler, şartlı ve şartsız bağışlar ve diğer gelirlerdir. (Oktaç, 2022, s. 284)

3.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yerel Yönetimlerin Öz Gelirleri:

ABD yönetimi federal düzeyde ve eyalet düzeyinde iki ayrı ve birbirini bütünleyen bir mekanizmayla yönetilmektedir. Bu sebeple vergi gelirleri de federal ve eyalet düzeyinde ayrı ayrı elde edilmektedir. Yerel yönetimler de öz gelirlerini eyalet kanunlarına göre elde etmektedir.

3.2.1. ABD'de Yerel Yönetimlerin Öz Gelirlerinin Dayanağını Oluşturan Anayasal Temeller:

Amerika Birleşik Devletleri'nin Anayasası'nın birinci maddesi; devletin şekli, yönetim biçimi, güçler ayrılığı prensibi, kongre ve senatonun seçilme, işleyiş ve görevlerine yer verirken, Anayasa'nın hemen ilk maddesinde gelir konusuna da yer verilmiştir. Anayasanın 1'inci Maddesinin 8'inci fıkrasında kongrenin yetkileri sıralanırken, kongrenin gelirleri düzenleme ve toplama yetkisine yer verilmiştir.

ABD Anayasası'nın birinci maddesinin sekizinci fıkrası:

Kongre kamu borçların ödenmesi ve *Amerika Birleşik Devletleri*'nin genel refahı ve savunması için; vergi koymak, vergi toplamak, resim, harç, gümrük vergisi, üretim ve tüketim vergisi ve kesinti yapma yetikilerine sahip olup, tüm resim, harç ve kesintilerin, gümrük ve de üretim ve tüketim vergileri tüm Birleşik Devletlerde aynı olmalıdır. (ABD Anayasası, md.8)

ABD Anayasası'nın birinci maddesinin kapsamından anlaşıldığı üzere gelir konusu ABD Hukuk Sistemi'nin öncelikli olarak önem verdiği bir konudur. Anayasa'nın birinci maddesinin ikinci fıkrasında vergi vermeyen yerlilerin bu sayımda kolonilerin temsilci sayılarının belirlenmesinde sayılmadıkları görülmektedir.

Bu sebeple ABD'de her vatandaşın hiçbir ayrıcalık tanınmadan kanun önünde eşit olduğu ilkesi benimsenmiş olsa da kendilerinden gelir elde edilmeyen yerliler Eyalet Temsilcilerinin sayılarının belirlenmesinde göz önünde bulundurulmaz. Amerika Birleşik Devletleri'nde doğum ve sonradan edinilen vatandaşlık haklarının yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri'nde vatandaş sayılabilmenin en temel şartı vatandaşın devlet gelirlerine bulunduğu katkıdır. Bu sebeple vatandaşlık bağıni pekiştiren en önemli sorumluluk da vergi vermektir.

Ancak Eşitlik İlkesine ters düşen bu durum Anayasa'da yapılan değişiklikler doğrultusunda 1960'lı yıllara dek Afrika kökenli ABD Vatandaşlarının eşit haklara sahip olmadıkları ve oy kullanamadıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu maddenin ırk, köken farklılıkları gözetilmeden aynı hakları elde etme sürecinde yani Eşitlik Prensiplerinin edinilmesi sürecinde bu maddeler de tadilata uğramıştır. Bu bağlamda Eşitlik İlkesi de ABD'nin siyasi ve ekonomik gelişimiyle birlikte zamanla elde edilmiştir.

Federal Hükümetin yetki alanının geniş bir alana yayılmasına ve eyalet yönetimiyle yerel yönetimlerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için vergi koyma ve gelir etmede yetkilerini kısıtlıyor olması sorun yaratabilir şeklinde yorumlanmaktadır (Watkins, 1938).

Sonuç olarak eyalet yetkisi alınıp Federal Hükümete bağlanan her bir vergi, yerel yönetimlerin eyalet içerisinde elde edecekleri doğrudan vergiyi de etkilemiştir. Bu durumda yerel yönetimler kendi gelirlerini oluşturma ve vergi uygulama yetkisinde olup, Federal ve eyalet yönetimler üzerinden de transfer sağlamaktadır.

Tüm maddeler göz önünde bulundurulduğunda Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın ilk maddelerinden itibaren ekonomik ve ticari gelir ve vergi konusuna ağırlık verilmiş olması açık ve net bir şekilde göstermektedir ki, ABD için öncelikli bir konudur. Vergi ödemek de her vatandaşın devlete karşı en önemli görev, ödev, borç ve sorumluluğudur.

Tüm bunlara ek olarak ABD'nin kuruluşundan önceki siyasi ve ekonomik durum, 13 koloninin Büyük Britanya bugünkü İngiltere'den ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle yakından ilgilidir. Bu sebeple bu durum Amerika Birleşik Devletleri'nin temellerinin atılmasını sağlayan en önemli etmenlerden birinin "Vergi" olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Federal sistemin doğal bir sonucu olarak her eyaletin kendi anayasası, kendi yönetimi ve seçilmiş yetkilileri bulunmaktadır. Eyaletlerin kanunları uygulama vergi toplama ve federal hükümet ve diğer eyaletlerden bağımsız olarak kendi görev ve yetkilerini yürütme yetkisi vardır. Amerika Birleşik Devletleri'nin en üst mertebe anayasası Federal Anayasa Amerika Birleşik Devletleri'nin Anayasası olup, her eyalet en üst derecede Anayasa olan Federal Anayasa'nın üstünlüğünü kabul etmiş bulunmaktadır.

Lovell (1981) yerel yönetimlere aktarılan transferleri şu şekilde eleştirmiştir: Yerel yönetimlerin kendi gelirlerini elde etmekte serbest olmakla birlikte, yerel yönetimlere federal ve eyalet yönetimlerinden yapılan transferler sebebiyle, yerel yönetimlerin federal ve eyalet yönetimine bağlı olmaya başlamışlardır. Bu durumun yerel yönetimlerin mali olarak federal ve eyalet yönetimine bağlı olmalarına ve dolayısıyla bağımsız bir şekilde gelir elde etmelerini engelleyerek, federal ve eyalet hükümetinin oluşturduğu mali ve siyasi politikalara daha bağımlı olmalarına neden olmuştur.

Bu görev ve yetkilere ek olarak her eyalet, sınırları içerisinde bulunan yerel yönetimlerini belirleyen hükümlere yasalarında yer vermekle yükümlüdür. Yerel yönetimler, şehir, idari bölge, kasaba, okul bölgesi ve özel amaçlı bölgelerden oluşabilir. Bir yerel yönetimin var olabilmesi için eyalet yönetiminin izin vermesi ve onaylaması

gerekmektedir. Yerel yönetimler eyaletlerin parçalarıdır. Yerel yönetimlerin pozisyonları, hakları ve imtiyazları eyalet anayasasına ve yasalarına dayanmaktadır.

Yerel yönetimler eyalet anayasası ve yasalarına bağlı olup, eyaletlerin belirlediği hükümler çerçevesinde işlem yapabilmeleri sebebiyle Amerika Birleşik Devletleri anayasasında, yerel yönetimlere açıkça yer verilmez. Ancak Amerika Birleşik Devletleri anayasası tarafından federal yönetime verilmeyen veya eyaletlere yasaklanmayan yetkiler, eyaletlere ve ya halka aittir şeklinde yerel yönetimleri anayasal olarak güvence altına almıştır (ABD Anayasası, md. 10).

Anayasanın onuncu maddesinde her eyalet yerel yönetimlerinin öz gelirlerini belirleme hakkına da sahiptir. Bu sebeple ABD’de Türkiye’de olduğu gibi tüm yerel yönetimlerin öz gelirlerini kapsayan tek bir kanun yoktur. Bunun yerine her yerel yönetimin öz gelirleri bağlı olduğu eyalet tarafından belirlenir. Bu sebeple yerel yönetimlerin öz gelirleri bağlı oldukları eyaletlerin kanunlarına bağlıdır ve her yerel yönetimin öz gelirleri birbirlerinden farklıdır (OECD, 2022).

ABD’de yerel yönetimlerin elde ettikleri gelirler bağlı oldukları eyaletlere göre farklı olduğu için, ABD’de yerel yönetimlerin elde ettikleri gelirlerin Türkiye’de olduğu gibi tek bir çatı altında toplanması beklenemez. Ancak OECD yerel yönetimlerin elde ettikleri öz gelirleri genel özelliklerine göre tek bir çatı altında toplamıştır. Ancak OECD’nin belirlediği tüm öz gelirler her bir yerel yönetim tarafından elde edilmemektedir. Her yerel yönetimin elde ettiği öz gelirler birbirinden farklı olup yerel yönetim tarafından elde edilmesi eyaletin yerel yönetime belirlediği sınırlar doğrultusundadır (OECD, 2022).

3.2.2. ABD’de Yerel Yönetimlerin Elde Ettiği Öz Gelirler:

Yerel Yönetimlerin elde ettiği diğer gelirler: kendi alt kuruluşlarından elde ettikleri gelirler, çeşitli resim ve harçlardır. Su ihtiyacının yönetimi, az sayıda da olsa aydınlatma ve enerji ihtiyaçları yerel yönetimlerce karşılanmaktadır. Amerikan yerel yönetimlerinin diğer girişimleri ise ulaşım, gaz, liman, havaalanı ve markettir (Sobacı ve Köseoğlu, 2016).

Yerel yönetimden yerel yönetime farklılık göstermekle birlikte yerel yönetimlerin elde ettiği diğer öz gelirleri şu şekilde sıralayabiliriz: Faiz gelirleri, belediye kira gelirleri, kamu hizmetleri vergisi, çeşitli vergiler, diğer vergiler, otel vergisi, belediye kamu bütçesinden transferler, lisans ve ruhsatlar, vergi denetim kazançları vergisi, ticari alım satım işlemleri, hibeler, para cezaları, belediye hizmet ücretleri, mortgage kayıt vergisi, su ve kanalizasyon vergisi, gayrimenkul sermaye iradı vergisidir.

3.2.2.1.ABD’de Yerel Yönetimlerin Kişi ve Kurum Gelirleri Üzerinden Elde Ettiği Gelirler:

Amerika Birleşik Devletleri’nin tüm gelirlerinin toplamının %53’ünü kişisel ve kurumsal gelirler üzerinden sağlamaktadır (Kratzke, 2016). Bu şekilde sağlanan toplam gelir 1.5 - 1.7 trilyon dolar arasında olmakla birlikte bu gelirin yaklaşık 1.2 -1.4 trilyon dolar kadar kısmı bireylerden elde edilen gelirleri oluşturur. Yalnız 300 milyar dolar geliri kurumlardan elde edilmektedir (Pratt, 2014).

Bu veriler göstermektedir ki ABD’nin elde ettiği gelirlerin en önemli ve büyük kaynağını şahıslar oluşturmaktadır.

Ancak ABD’de tüm yerel yönetimler gelir vergisi üzerinden yerel yönetim bütçesine direkt gelir elde etmezler. Belirli yerel yönetimler gelir vergisinden direkt bir gelir elde etmektedir. Yerel yönetimlerin 1994 senesinde gelir vergisi üzerinden elde ettikleri gelirler **Tablo 1**’de gösterilmiştir.

Eyalet İsimleri	Yerel Yönetim Şekli	Yerel Yönetim Sayısı	Yerel Yönetimlerin isimleri COUNTY/CITY
Alabama	Belediye (City)	18	Lee/Auburn Jefferson/Birmingham

Eyalet İsimleri	Yerel Yönetim Şekli	Yerel Yönetim Sayısı	Yerel Yönetimlerin isimleri COUNTY/CITY
Delaware	Belediye (City)	1	New Castle/Wilmington
Indiana	County	80	Monroe/Bloomington Vanderburgh/Evansville Allen/FortWayne Marion/Indianapolis Delaware/Muncie
Iowa	School Districts (Okul Bölgesi)	379	
Kentucky	Belediye (City) County School Districts (Okul Bölgesi)	94 39 7	Fayette/Lexington Louisville/Jefferson
Maryland	County Belediye (City)	24	Montgomery County Prince George's County Worcester County Baltimore City
Michigan	Belediye (City)	20	Wayne/Detroit Genessee/Flint Kent/Grand Rapids Ingham/Lansing Oakland/Pontaic Saginaw/Saginaw
Missouri	Belediye (City)	2	Jackson/Kansas City County'den Bağımsız/ St.Louis
New York	Belediye (City)	2	Özerk/New York City Westchester/Yonkers
Ohio	Belediye (City) School Districts (Okul Bölgesi)	523	Summit/Akron Strak/Canton Hamilton/Cincinnati Cuyahoga/Cleveland Cuyahoga/Euclid Cuyahoga/Parma Cuyahoga/Lakewood Franklin/Columbus Montgomery/Dayton Montgomery/Kettering Lorain/Elyria Butler/Hamilton Lorain/Lorain Richland/Mansfield Clark/Springfield Lucas/Toledo Trumbull/Warren Mahoning/Youngstown

Eyalet İsimleri	Yerel Yönetim Şekli	Yerel Yönetim Sayısı	Yerel Yönetimlerin isimleri COUNTY/CITY
Pennsylvania	Belediye (City) Borough, Town, Townships School Districts (Okul Bölgesi)	2380	Lehigh/Allentown Blair/Altoona Northampton/Betlehem Erie/Erie Dauphin/Harrisburg Lancaster/Lancaster Allegheny/Pittsburg Berks/Reading Lackwanna/Scranton

Tablo 1. 1994 Senesinde ABD’de Gelir Vergisi Elde Eden Yerel Yönetimler, (Gibbons ve Dearborn, 1995)

Ancak eğer bir yerel yönetimde direkt olarak bir gelir vergisi uygulaması yok ise bu gelirin direkt federal yönetim ya da eyalet yönetimi elde ederken, bu gelirlerin bir kısmı federal ve eyalet transferleri olarak tekrar yerel yönetimlere yönlendirilmektedir. Böylece yerel yönetimlerin öz gelirlerinin yarısı kadar büyük bir miktarını federal yönetim ve eyalet yönetiminden aktarılan transferler oluşturmaktadır (New York City Council, 2017).

3.2.2.2.ABD’de Yerel Yönetimlerin Emlak Vergisi Üzerinde Elde Ettikleri Gelirler:

Yerel yönetimler emlak vergilerini gelir ihtiyaçlarına göre yükseltebilmektedirler. Emlak vergisi aynı malın her sene vergilendirilmesi sonucunda yerel yönetimlerin aynı maldan tekrar tekrar edindiği bir öz gelirdir. Bu verginin kapsamında o mülkten maddi yarar sağlayan bir başkası olsa da mülk sahibinin kendisi vergilendirilir.

Temel olarak emlaklar ve gayri menkullere uygulanan bir vergidir. Gayri menkuller Veraset İntikal Vergisi mirasçılara uygulanmakta ve vergi malın büyüklüğüyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Emlak ve gayri menkul vergisi ise malın sahibine uygulanmaktadır. Arslan ve Biniş (2014) makalelerinde bu konuyu şu şekilde belirtmektedir: “ABD’de yerel yönetimlerin bütçesi ağırlıklı olarak emlak vergisine

dayanmaktadır. Bina ve arazilerden alınan bir vergi olan emlak vergisi malların emsal piyasa değerleri üzerinden hesaplanmaktadır” (s. 160).

Türkoğlu (2009) ise emlak vergisini şu şekilde açıklamaktadır; “Yerel yönetimlerin gelir kaynakları içinde en önemli gelir kaynağı emlak vergisidir. Emlak vergisi uygulamasına bakıldığında yalnızca taşınmazlar üzerine değil, maddi ve maddi olmayan mallar ile taşınır ve taşınmaz mallar üzerine de konulduğu görülmektedir” (s. 38).

Yerel yönetimler emlak vergilerini gelir ihtiyaçlarına göre yükseltebilmektedirler. Emlak vergisi aynı malın her sene vergilendirilmesi sonucunda belediyelerin her sene yeniden edindiği bir vergidir Bu gelir vergisinde alışlagelmiş bir durum değildir. Bu sebeple bu verginin kapsamında o mülkten maddi yarar sağlayan bir başkası olsa da mülk sahibinin kendisi vergilendirilir.

3.2.2.3. ABD’de Yerel Yönetimlerin Tüketim ve Özel Tüketim Maddeleri Üzerinden Elde Ettikleri Gelirler:

ABD’de özel tüketim maddeleri olan benzin, alkol, tütün, silah ve bazı ihracatlardan yerel yönetimler gelir elde etmektedir. Özel Tüketim Vergisi sadece belirli ürünlere, özellikle de lüks tüketim araçlarına uygulanan bir vergi türüdür. Özel Tüketim Vergisinin uygulandığı maddeler dönemin ekonomik politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Bunlara ek olarak, kimi eyaletler sigara, alkol ve bunlara bağlı olarak sağlık hizmetlerinden de yüksek oranda gelir elde etmektedir.

Vergi genellikle satın alınan ürün üzerinde sabit bir oranda uygulanır. Bu vergiyi yüksek oranlarda uygulayan eyaletlere bağlı yerel yönetimler de mevcuttur. Satış esnasında direkt elde edilen bir gelir olması sebebiyle toplanması kolay bir gelirdir.

Satış vergilerinin uygulanması yerel yönetimlerden yönetime farklılık göstermekle birlikte başlıca “ satılan malların miktarı üzerinden hesaplanan satış vergisi”, “perakende satış vergisi” ve “her ikisinin birleşiminden oluşan bir satış vergisi” şeklinde gerçekleşir (Demir, 2008).

3.2.2.4.Kamu Hizmetleri:

ABD’de yerel yönetimler tüm belediye hizmetleri için belirli bir ücret tahsil etmektedirler. Bu hizmetler polis, itfaiye, park hizmetleri park ve bahçeler, çevre temizliği, cadde ve sokakların aydınlatılması, cadde ve sokakların bakımı kanalizasyon hizmetleri, çöp atık toplama hizmetlerini kapsamaktadır. Uygulanan ücret bu hizmetlerin verilmesi ve sürekliliğini sağlamak için toplanmaktadır. Her belediye bağlı olduğu eyaletin tanıdığı olduğu yetkiler çerçevesinde ücretlerini kendi belirleyebilmektedir.

3.2.2.5.Eğlence Vergisi:

Her belediye eğlence vergisini kendi tasarrufu ölçüsünde uygulayabilmektedir. Belediyeler tüm kamusal veya özel eğlence ve organizasyonlardan gelir elde edebilir.

3.2.2.6.Motorlu Taşıtlar Vergisi:

Belediyeler motorlu taşıtların lisanslamasının gelir elde edebilmektedirler. Motorlu taşıtların lisanslanmasından elde edilen gelirler her belediyenin kendi tasarrufundadır.

3.2.2.7.Otel ve Konaklama Vergisi:

Sadece ABD vatandaşlarının değil, ABD’yi ziyaret edenlerin de tabi tutulduğu bir vergi türüdür. Tüm kısa ve uzun süreli konaklamalardan tahsil edilir. TOT vergisi olarak bilinen bu vergi her yerel yönetimde uygulanmaz. Uygulanıp uygulanmaması yerel yönetimin kendi tasarrufundadır.

Los Angeles Şehri’nin 2019 senesinde gelir elde ettiği kalemleri incelediğimizde ise, kısa süreli konaklama vergisi 1 milyar 33 milyon gelire tüm öz gelirlerinin %20.36’sını elde etmiştir. (City of Los Angeles Open Budget, 2019)

3.2.2.8. Para Cezaları:

Yerel yönetimler arzu ettikleri para cezalarını kendileri belirleyebilmekte ve kendilerinin belirlediği oranda uygulamaktadırlar.

3.2.2.9.Bağış ve Yardımlar:

Özel kişi veya kurumların belediyeye yaptığı bağışlar ve yardımlar yerel yönetimlerin öz gelirlerini oluşturmaktadır.

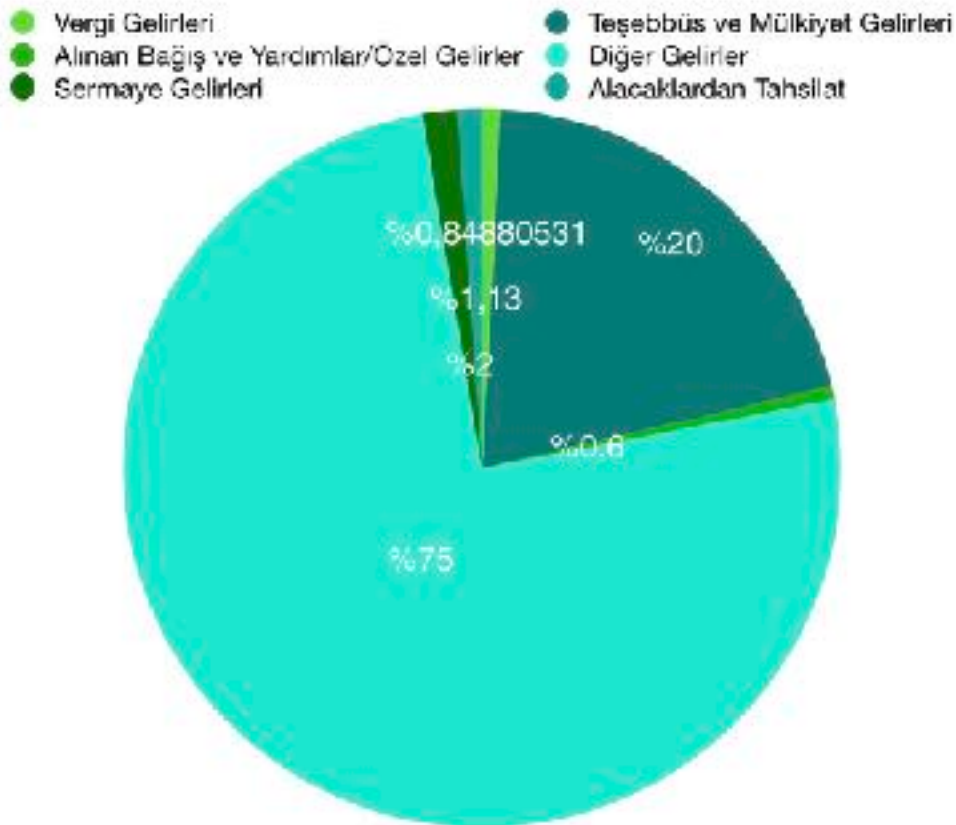
IV. BÖLÜM: TÜRKİYE VE ABD'DE YEREL YÖNETİMLERİN ÖZ GELİRLERİNİ ELDE ETME YÖNTEMLERİ İLE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ VE ABD'NİN YEREL YÖNETİMLERİN ÖZ GELİRLERİ ELDE ETME YÖNTEM, UYGULAMA VE ÖNLEMLERİNİN TÜRKİYE'YE UYGULANABİLİRLİĞİ

Bu karşılaştırma yerel yönetimlerinin elde ettikleri gelir çeşitleri üzerinden oluşturulmuştur. Yerel yönetimlerin gelir çeşitlerinin karşılaştırılabilmesi için ABD'nin farklı eyaletlerinden; California Eyaleti'nden City of Los Angeles(Los Angeles Şehri) ve New York Eyaleti'nden New York City (New York Şehri) örnek olarak alınmıştır.

4.1.İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yerel Yönetimi Öz Gelirleri:

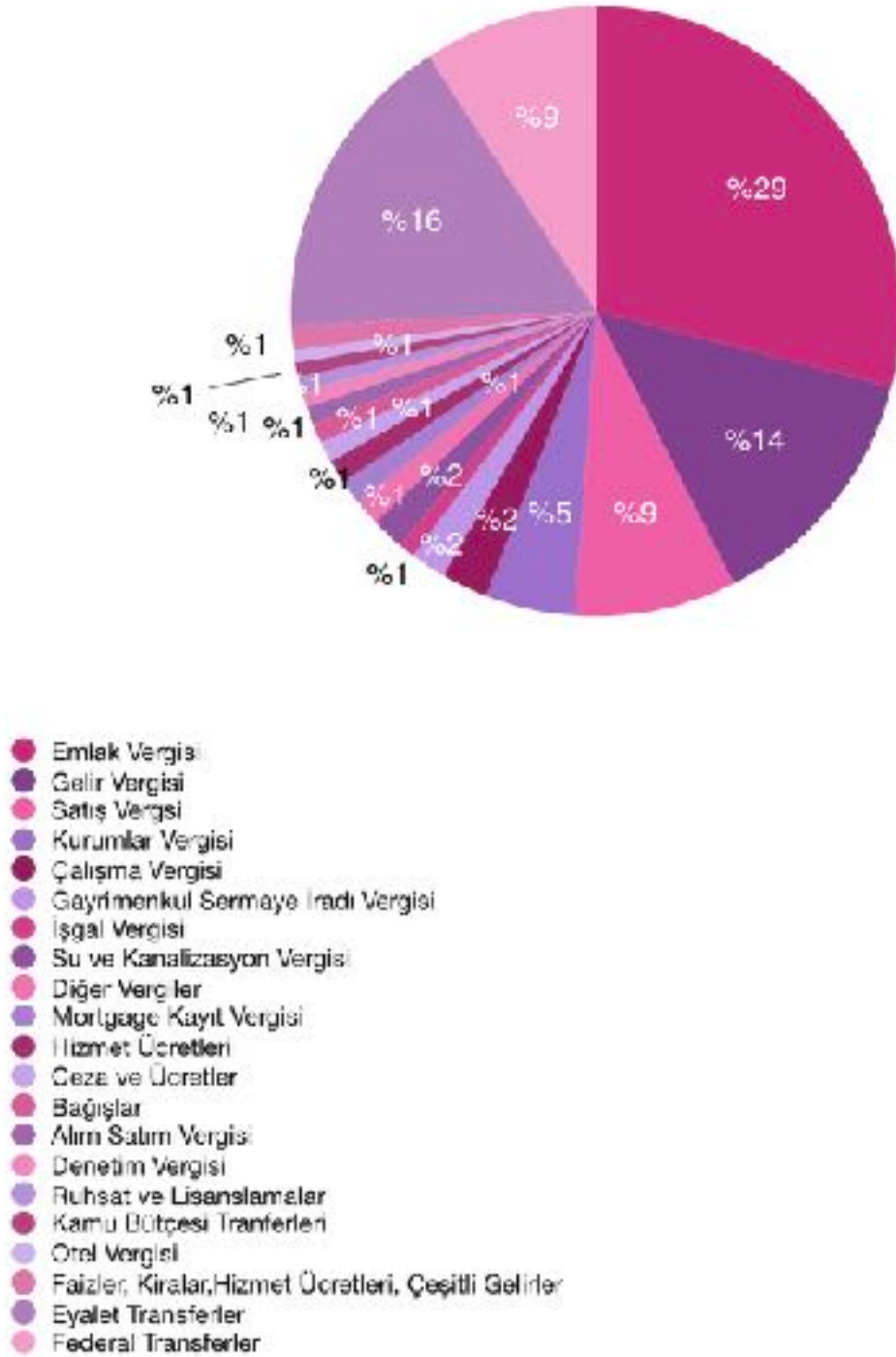
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Öz Gelirlerinin %20'sini Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri, %2'sini Sermaye Gelirleri, %1.13'ünü Alacaklardan Tahsilatlar, %0.84'ünü Vergi Gelirleri ve %75'ini Diğer Gelirler oluşturmaktadır.

Grafik 1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Öz Gelirleri. (İBB, 2017)

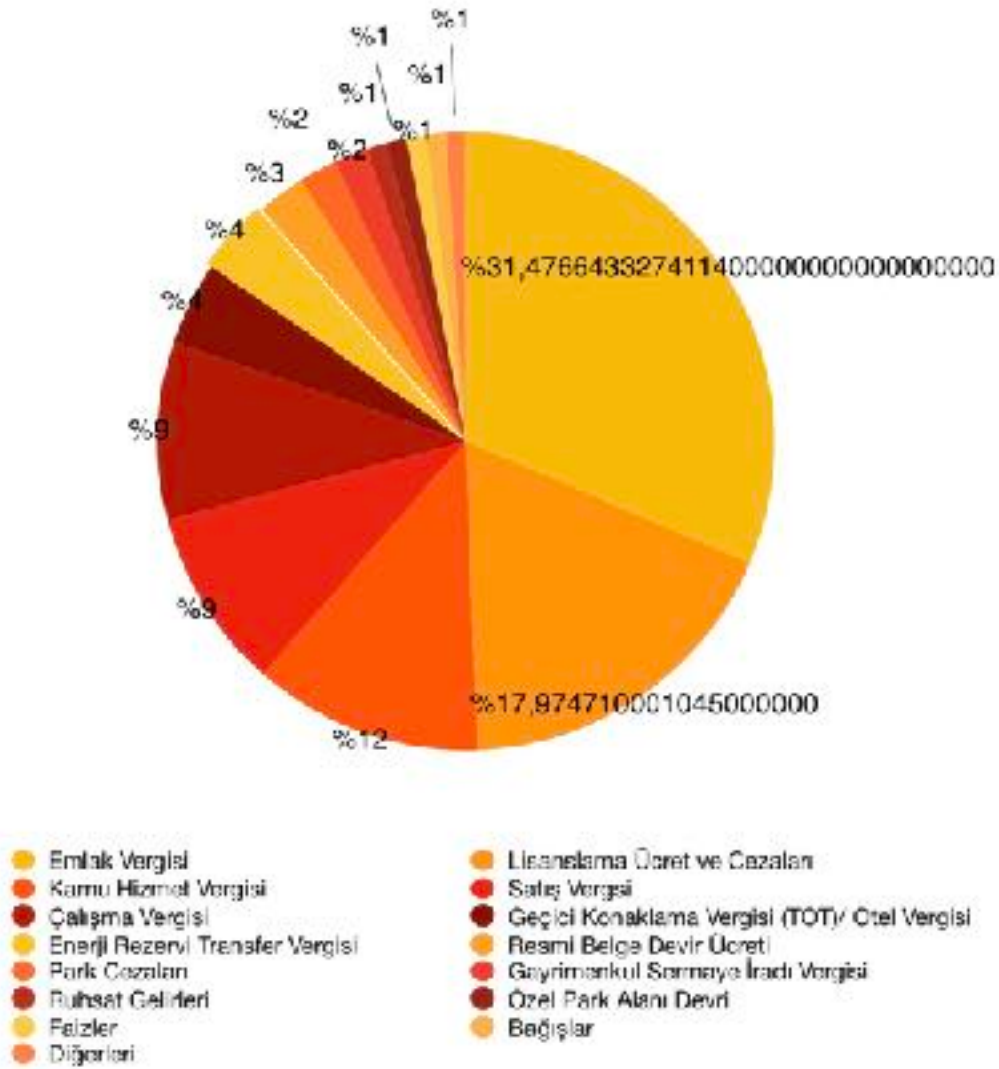
4.2.New York Şehri (City of New York) Yerel Yönetimi Öz Gelirleri:

Grafik 2. New York Şehri Yerel Yönetimi Öz Gelirleri. (New York City Council, 2017)

4.3. Los Angeles Şehri (City of Los Angeles) Yerel Yönetimi Öz Gelirleri:

Grafik 3. Los Angeles Şehri Yerel Yönetimi Öz Gelirleri. (City of Los Angeles Open Budget, 2017)

4.4. İstanbul, New York ve Los Angeles Şehirlerinin Yerel Yönetim Öz Gelir Kaynaklarının Karşılaştırması:

Bu karşılaştırmanın daha gerçekçi ve optimum sonuçlar vermesi için Türkiye'nin en yüksek gelirine sahip belediyesi; İstanbul Büyükşehir Belediyesi seçilmiştir. Bu karşılaştırmada ABD'den seçilen yerel yönetimlerle, İstanbul Belediye'sinin gelir kalemleri arasında bir benzerliğe rastlansa da City of New York (New York Şehri) ve City of Los Angeles (Los Angeles Şehri)'nin öz gelirlerini oluşturan ana kalemlerde benzerliğe rastlanmamıştır.

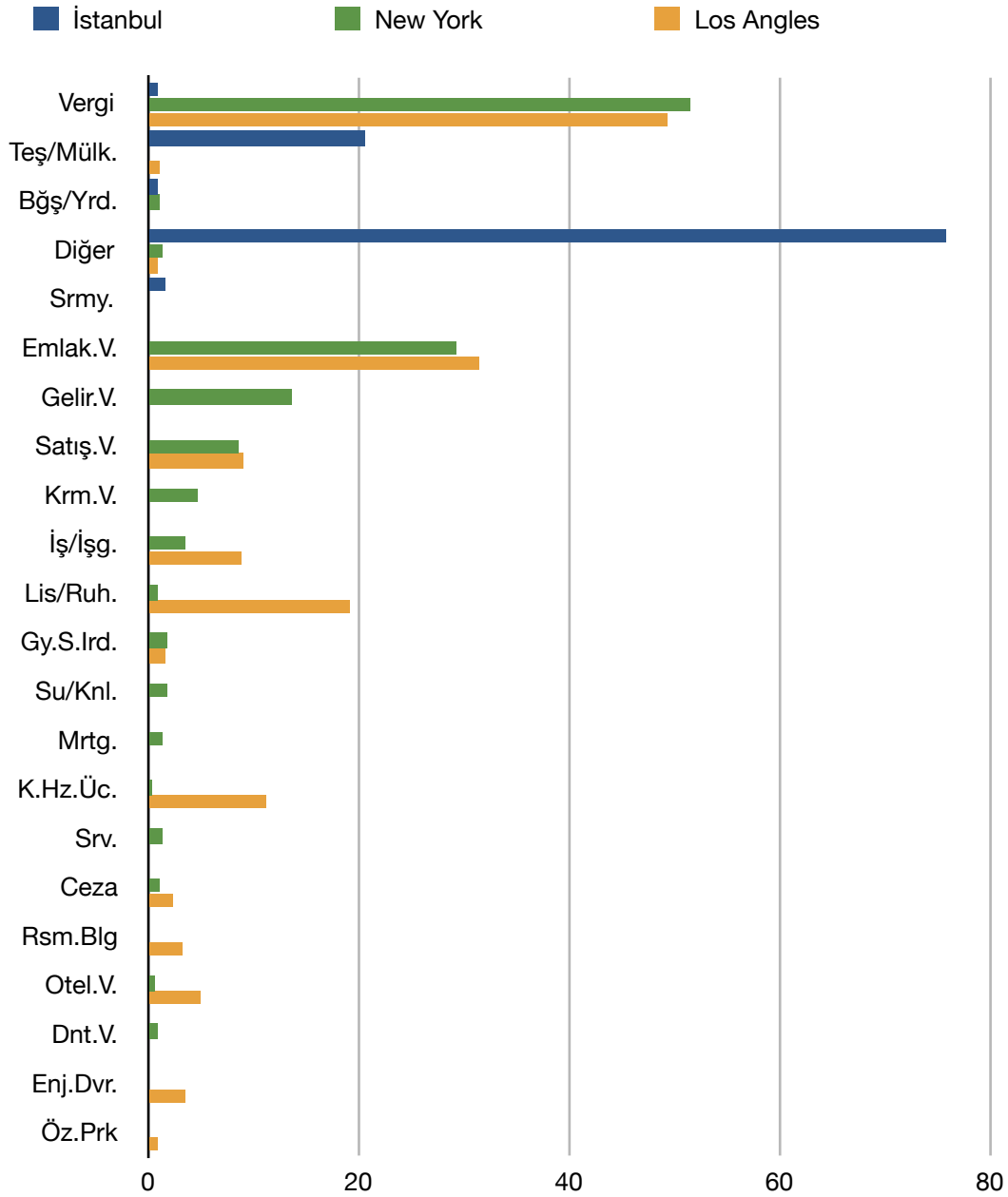
	ABD'de Yerel Yönetimlerin Gelirlerinin Ana Gelirleri	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	New York Şehri (City of New York)	Los Angeles Şehri City of Los Angeles
1	Emlak Vergisi	X	X	X
2	Satış Vergisi		X	X
3	Gelir Vergisi		X	

Tablo 2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, New York Şehri ve Los Angeles Şehirlerinin Ana Gelirleri.

Ayrıca bu karşılaştırmada Türkiye yerel yönetim gelirleri Sayıştay tarafından hazırlanan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bütçe raporları baz alınarak hazırlanmış, ancak bu raporda gelir sadece altı kalemde incelenmiştir. Oysaki New York Şehri ve Los Angeles şehirlerinin bütçeleri 22 kalemde oluşmakta ve çeşitlilik göstermektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesinin bu verilerde öz gelirini oluşturan vergilerden sadece 1,13 oranında gelir elde ettiği görülmüştür. Bu oran New York ve Los Angeles şehirlerinde %50 oranındadır.

Öte yandan İstanbul Büyükşehir Belediyesi gelirlerinin arasında en yüksek payın %75.872 oranıyla diğer gelirlere ait olduğu görülmektedir. New York ve Los Angeles şehirlerinde diğer gelirler 0,5 oranın altında kalmaktadır.

Tablo 3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, New York Şehri ve Los Angeles Şehri Öz Gelirlerinin Karşılaştırılması.

Büyükşehir Belediye'sine ait diğer gelirler, bu gelirlerin raporda neler olduğunun açıklanmaması ve araştırma kapsamında tespitinin imkansız olması sebebiyle, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bütçesinin büyük bir bölümünü oluşturan gelirlerin neler olduğu bilinmemekle birlikte, araştırma dahilinde incelenememektedir.

Bu da göstermektedir ki, 22 kalemlerde detaylı bir şekilde öz gelirlerin neler olduğunu raporlayan New York ve Los Angeles şehirlerine oranla, İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Sayıştay Raporu daha kısıtlıdır. Ayrıca New York ve Los Angeles Şehirleri'nde diğer bütçeyi oluşturan oranın 0,5'in altında olması, yerel yönetimlerin bütçelerinde bu diğer gelirin etkisinin az olduğunu göstermektedir. Diğer gelirler %75,872 oranıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu da göstermektedir ki İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin gelirleri New York ve Los Angeles şehirlerinin gelirlerine görece daha az şeffaflıkla yerelle paylaşılmaktadır.

Bu karşılaştırmanın diğer bir kısıtı New York şehrinin gelirlerinin büyük bir kısmını emlak vergisi ve gelir vergisi oluşturmaktadır. Bunun haricinde yerel yönetimlerin elde ettikleri gelirler daha küçük oranlı ve yerel yönetimlerin kendilerine özel tanımladıkları %1 ila %5 oranlarında değişen vergi ve ücretlerdir. Tüm bu vergiler New York ve Los Angeles Belediye'lerinin toplam gelirlerinin ortalama %20'sini oluşturmaktadır.

Tablo 4'de 2464 Sayılı Belediye Gelirleri kanunda belirtilmiş olan ve Türkiye'de belediyelerin öz gelirlerini oluşturan, vergi, harç ve ücretler üzerinden İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve New York ile Los Angeles şehirlerinin aynı kapsamda edindikleri öz gelir kalemleri karşılaştırılmıştır.

Tablo 4. 2464 Belediye Kanunu'nda Tanınan Vergi, Ücret ve Harçlar Üzerinden Büyükşehir Belediyesi, New York Şehri ve Los Angeles Şehri Öz Gelirlerinin Karşılaştırılması.

	Belediye Vergi, Ücret ve Harçları	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	New York Şehri (City of New York)	Los Angeles Şehri City of Los Angeles
1	İlan ve Reklam Vergisi	X		
2	Eğlence Vergisi	X		
3	Haberleşme Vergisi		X	X
4	Elektrik ve Hava gazı Tüketim Vergisi		X	X
5	Yangın Sigortası Vergisi			
6	Çevre ve Temizlik Vergisi	%20 Pay	X	X

7	İşgal Harcı		X	X
8	Tatil Günlerin Çalışma Ruhsatı			
9	Kaynak Suları Harcı			
10	Tellallık Harcı		X	X
11	Hayvan Kesimi, Muayene, Denetim Harcı			
12	Ölçü, Tartı Muayene, Harcı			
13	Bina İnşaat Harcı			
14	Kayıt ve Suret Harcı			X
15	Alt yapı Kazı İzni Harcı			
16	İş Yeri Açma İzni Harcı		X	X
17	İmar ve İlgili Harçlar			
18	Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı		X	X
19	Sağlık Belgesi Harcı			
20	Yol Harcamalarına Katılama Payı			
21	Su ve Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı		X	
22	Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı			
23	Park Cezaları		X	X
24	Lisanlama Ücret ve Cezaları		X	X
25	Geçikci Konaklama Vergisi (TOT)/ Otel Vergisi		X	X
30	Özel Pak Alanı Devri			X
31	Alım Satım Vergisi		X	
32	Mortgage Kayıt Vergisi		X	
33	Denetim Vergisi		X	
34	Faizler		X	X
35	Kiralar	X	X	X
36	Oturma Vergisi			X

Öncelikli olarak son kalem olan “Kiralar” kalemi 2464 Belediye Kanunu’nun Belediye Vergi, Harç ve Ücretler dahilinde bir kalem olmamakla birlikte New York Ve Los Angeles Şehirleri öz gelir kalemlerin de arasında bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sayıştay raporuna göre Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri başlığı altında değerlendirilen kira gelirleri İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin %20,592’lik bir bölümünü oluşturmaktadır. New York ve Los Angeles Şehirleri’nin kira gelirleri ise %1’in altında kalmaktadır.

Ek Olarak, bazı kalemler Türkiye’de yerel yönetimlerin “Harç” ve “Katılma Payı” olarak New York ve Los Angeles Şehirleri’nde “Vergi” olarak adlandırılmaktadır. Örneğin; Su ve kanalizasyon harcamalarına katılma payı, su ve kanalizasyon vergisi olarak; iş yeri açma izni harcı, tellallık harcı çalışma vergisi olarak, kayıt ve suret harcı, işgal harcı, işgal vergisi olarak adlandırılır.

Ayrıca New York Şehri’nde “Otel Vergisi”, Los Angeles şehrinde Geçici Konaklama Vergisi (TOT) da ABD’de tüm yerel yönetimlerde uygulanan bir vergi türü değildir. Bu vergiler New York ve Los Angeles şehirlerinin kendi yönetimlerinin belirlediği vergilerdir. Bu vergiyle birlikte New York ya da Los Angeles yerel yönetimlerine bağlı yaşamayan ancak turistik ya da iş seyahatı gibi özel amaçlarla geçici süre bu şehirlerde konaklayan kişilerden alınan bir vergi türüdür. Geçici Konaklama Vergisi (TOT) Los Angeles Şehri’nin %5 oranında öz gelirlerini oluştururken, New York Şehri’nin “Otel Vergisi” üzerinden edindiği öz gelirler sadece %0,659 oranındadır. Türkiye’de yerel yönetimlerde böyle bir gelire rastlanmamaktadır.

Bu inceleme sonucunda New York ve Los Angeles şehirlerinin yerel yönetimlerinin federal yapı dolayısıyla elde ettiği gelir vergisi, Türkiye’deki yerel yönetimler için uygun bir öz gelir kaynağı değildir. Türkiye’de yerel yönetimlere merkezden mali transfer yapılmaktadır.

Ancak “Gelir Vergisi” New York Şehri'nin elde ettiği bir öz gelir dilimi olurken, Los Angeles bu geliri direkt elde etmez. Bu bağlamda değeriendirildiğinde her ne kadar ABD’de gelir vergisini kimi yerel yönetimler direkt kendileri topluyor olsa da böyle bir uygulamanın Türkiye yerel yönetimlerinde uygulanmasının benimsenen üniter devlet biçimi ve ilkeleri doğrultusunda imkanı bulunmamaktadır.

1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu kapsamında arazi, bina ve müşterek alanlar emlak vergisine tabidir. Emlak Vergisi İstanbul Büyükşehir Belediye’sinin bir öz geliridir. Oysa emlak vergisi New York ve Los Angeles Şehirleri’nin birincil öz geliri olarak tek bir kalemde öz gelirlerinin %30’nu oluşturmaktadır. Bu oran 2017 senesi için New York şehri emlak vergisi gelirleri 24 milyar 19 milyon bin dolar olup öz gelirlerinin %29,2522lik kısmını oluşturur. Los Angeles şehrinin emlak vergisi üzerinden edindiği öz gelir 2 milyar 11 milyon dolar civarında olup öz gelirlerinin %32,37’sini meydana getirmektedir. Bu üç şehirde emlak vergisi farklı yöntem ve oranlarda uygulanmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yerel yönetimlerin öz gelirleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Birinci bölümde Türkiye ve ABD'de yerel yönetimlerin nasıl oluştuğu, tarih içinde nasıl şekil aldığı, hangi tarihi olayların yerel yönetimler üzerinde etkili olduğu, Türkiye ve ABD gelir sisteminin hangi kriterler ve temeller üzerine kurulduğu, bu prensiplerin hangi reformlarla yeniden şekillendiği yine bu reformların hangi siyasi ve ekonomik nedenler üzerine kurulu olduğu açıklanmıştır. Böylece Türkiye ve ABD'de yerel yönetimlerin gelirlerini etkileyen siyasi, sosyal ve idari gelişmeler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Türkiye ve ABD'nin siyasi ekonomik gelişiminin devletlerin kendi gelir sistemleri ve kamusal gelirleri oluşturan anayasal temellere değinilmiş, bu bağlamda gelişen gelir sistemlerinin yerel yönetimlerin öz gelirlerini nasıl elde ettikleri incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de yerel yönetimlerin öz gelirlerinin kaynağını belirleyen 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ve 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu incelenmiştir.

ABD'nin siyasi, ekonomik gelişimini göz önünde bulundurarak ABD gelir sisteminin kanunlar bazında nasıl şekil aldığı ve bu kanunların yerel yönetimlerin öz gelirlerini nasıl meydana getirdiğini usul ve uygulamalarının neleri kapsadığı incelenmiştir. Bu kapsamda ABD'de yerel yönetimlerin kişi ve kurum gelirleri üzerinden elde ettiği gelirler, tüketim maddeleri üzerinden elde ettiği gelirler ve buna bağlı olarak özel tüketim ürünleri üzerinden elde ettiği gelirler ve tüm yerel yönetim hizmetlerinden elde edilen öz gelirler incelenmiştir.

Tüm bu hususlara dayanarak yerel yönetimlerin siyasi, hukuki, ekonomik ve ticari bağları bulunmaktadır. Başka bir deyişle yerel yönetimler merkezle yereli birleştiren kamusal yönetim birimleri olsalar da o yerel yönetim çevresinde üretilen tüm ekonomik ve ticari faaliyetlerle yakın bir ilişki içerisinde olduklarıdır. Yerel yönetimlerin yapısı ve amacı bakımından ele alındığı takdirde ise yerel yönetimlerin ticari ve ekonomik faaliyet sahalarıyla yakın bir bağ içinde olması da zaruri bir gerekliliktir, çünkü bu bağ sadece yerel yönetimin bir gelir elde etmesini amaçlamaz. Aksine yerelde üretilen ticari ve

ekonomik faaliyetlerin sonucunda yerelin ekonomik kalkınması sonucunda yerel yönetimin kendisi de ekonomik olarak kalkınır.

Yereldeki ekonomik kalkınma yerel yönetimin kalkınmasını desteklerken ve yerel yönetimde aynı şekilde yerelin ekonomik kalkınmasını desteklemelidir. ABD’de yerel yönetimler ekonomik ve ticari faaliyetleri destekleyen ve teşvik eden bir yapıdadır. Bu yapı bir kazan kazan durumu oluşturarak, desteklenen ve teşvik edilen ekonomik ya da ticari faaliyetin yine yerel yönetimin kendi kazancı olmasını sağlamaktadır.

Bu işleyişin temelinde Amerika Kolonilerinin Büyük Britanya ile yürüttüğü ticari faaliyetlerinin tamamen ekonomik ve ticari menfaatlere dayanmasının sonucunda ortaya çıkan ekonomik ve ticari kültür yatmaktadır. Bu ticari kültürün yerleşmesi sonucunda Amerika Birleşik Devletleri bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu sebeple vergi Amerika Birleşik Devletleri'nin yapısal birliğini bir arada tutan, vatandaş ve devlet ilişkilerini öncelikli olarak düzenleyen devletin ayrılmaz bir parçasıdır.

Amerika Birleşik Devletleri’nin ekonomik olaylar ve temeller üzerine kurulmuş bir devlet olması, devletin işleyişi için gerekli olan bir etken olmanın ötesinde devletin var oluşunun ve devamlılığının yegane sebebidir. Bu sebeple ekonomik ve ticari faaliyetler federal yapının işleyişi için değil, yerel yönetimler için de büyük önem arz etmektedir.

ABD bu ekonomik ve ticari kültürün korunması ve işleyişinin sürekliliğini sağlamak için gelirlerin elde ediminde öncelikli olarak ağır cezai şart ve yükümlülükler uygulamaktadır. Bu ağır ceza ve yaptırımlar güçlü ve istikrarlı bir ekonominin de sürekliliği ve işleyişi açısından öncelikli bir şart olarak görülmektedir. Öyle ki uygulanan tüm cezaların kendi büyüklük ve küçüklüğüyle doğru orantılı olsa da her şekilde suç olarak addedilerek kesinlikle para ve hapis cezası ile sonuçlanmaktadır. Bu şekilde vatandaşta yerleşen vergi kültürü yerel yönetimlerinde vergi toplamasını kolaylaştırmaktadır.

Her ne kadar ABD gelir sisteminin kişisel beyanlara bağı kendi kendine işleyen bir sistem olduğu öngörülse de ağır ceza ve yaptırımlar sistemin kendi kendine, düzenli ve sistematik bir şekilde işleminde etkilidir. Bu ağır cezai şartlar ve yaptırımlar karşısında bireylerin kanunlara uygun bir şekilde gelirlerini paylaşmaları kaçınılmazdır. Bu durum yerel yönetimlerin gelir elde etmesindeki istikrar ve sürekliliği sağlamada önemli rol oynamaktadır.

Son olarak ABD ve Türkiye'nin yerel yönetim öz gelirlerini oluşturan diğer gelir kaynaklarında büyük benzerlik görülmektedir. Ancak bu öz gelirler arasında Otel Vergisi, Geçici Konaklama Vergisi dikkat çekicidir. Yerel yönetimden yerel yönetime değişmekle birlikte yüksek oranda ziyaret edilen yerel yönetimler %5 oranında Otel Vergisi veya Geçici Konaklama Vergisi uygulamaktadır. Bu sebeple ABD'de Otel Vergisi, Geçici Konaklama Vergisi isimleriyle uygulanan vergiler, Türkiye'de kültürel ve turistik kaynakları zengin olan yerel yönetimlerde, yerel yönetimin öz gelirlerini artırmak amacıyla uygulanabilir.

Örneğin New York şehri öz gelirleri arasında Otel Vergisi olarak, Los Angeles şehrinde Geçici Konaklama vergisi olarak uygulanan bu vergiler Türkiye'deki yerel yönetimlerde de tatbik edilebilir. İstanbul, Antalya, Muğla, İzmir gibi turistlerin yoğun talep gösterdiği belediyelerde uygulanması halinde yerel yönetimlerinin gelirlerinin artmasında önemli katkı sağlayabilir.

Ayrıca her ne kadar ABD yerel yönetimlerinin temel kaynağı olan emlak vergisi, Türkiye'de yerel yönetimlerinde uygulanan bir öz gelir kaynağı olsa da Emlak Vergisi ABD'de yerel yönetimlerinin birinci ve en yüksek oranda öz gelir elde ettikleri kaynaktır.

Tüm bu yerel yönetimleri meydana getiren nedenler, yerel yönetimlerin işleyiş ve yapılarını oluşturan etkenler, yerel yönetimlerin öz gelirlerini meydana getiren uygulama, esas ve usuller, yerel yönetimlerin var olan durumu ve yerel yönetimlerin öz gelirlerinin artırılması için alınan önlemler göz önünde bulundurulduğunda açıkça

görülmektedir ki; yerel yönetimler sadece yerelin devletle ilişkilerini düzenleyen ve yürüten bir kurum olmanın ötesinde yerelin tüm ekonomik ve ticari kalkınmasına destek olan ve işleyişini kolaylaştıran bir jeneratör konumundadır. Bu jeneratör yerelde oluşan ticari ve ekonomik faaliyetlerin gelişmesine katkı sağlayarak hem yerelin hem de yerel yönetimlerin öz gelirlerini artırmada önemli bir role ve etkiye sahiptir.

KAYNAKÇA

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu (1981). 20.07.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2464&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden edinilmiştir.

ABD Anayasası. 01.02.2024 tarihinde <https://www.law.cornell.edu> adresinden edinilmiştir.

Arıkboğa, Ü. (2016). Türkiye’de belediyelerin gelir yapısı: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13, 33), 276-297.

Arıkboğa, E. (2018). Yerinden yönetim ve merkezileşmiş büyükşehir sisteminde yetkilerin dağıtılması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, (6,1), 1-34. <https://doi.org/10.14782/marusbd.412624>

Arıkboğa, Ü. (2019), Türkiye’de yönetimler arası mali ilişkiler. Orion Kitabevi.

Arnold, P.A. (2004), About America, how the United States governed. Braddock Communications.

Arslan, M. ve Biniş, M. (2014). Amerika Birleşik Devletleri’nde mahalli idarelerin mali yapısı ve merkezi idare ilişkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, (9,1), 149-174.

Baker, A.L., Gillette, C.P. ve Schleicher D. (2021). Local Government Law, Cases and Materials. New York: Foundation Press.

Berkün, S. (2017). Kamu açısından yönetim. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 638-664.

Brunton, B. (2013). The East India company, agent of empire in the early modern capitalist era. *National Council for the Social Studies, Social Education*, 77(2), 78-81.

Caner, C. ve Parlak, B. (2013). Karşılaştırmalı siyasal ve yönetsel yapılar. Orion Yayınevi.

Carp, B. (2010). Defiance of the patriots: The Boston tea party and the making of America. Yale University Press.

Carpenter, D. ve Prior, D. (2015). Magna Carta and parliament. *Houses of Parliament, Parliamentary Archives*.

City of Los Angeles Open Budget (2017). City of Los Angeles Special Fund 2016-2017. 01.02.2024 tarihinde http://openbudget.lacity.org/#!/year/2016-2017/revenue/0/fund_type adresinden edinilmiştir.

Çam, E. (1976). Devlet sistemleri. Güryay Matbaası.

Çetin. S. (2010). Türkiye’de kamu yönetimi reform sürecinin değerlendirilmesi: aksayan ve işleyen yönler. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19, 3), 23-38.

Çınarlı, S. (2011). ABD’de yerel yönetimlerin anahatları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (12, 1), 265-280.

- Demir, İ.C. (2008). ABD Vergi Sistemi ve Gelir İdaresi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (10,1), 275-297.
- Demirtaş, M. (2009). XIX. yüzyılda İstanbul'a göçü önlemek için alınan tedbirler: men-i mürûr uygulaması ve karşılaşılan güçlükler. *Belleten*, (73, 268), 739-754. <https://doi.org/10.37879/belleten.2009.739>
- Erkul, H., Kara, H. ve Şimşek, S. (2016). ABD ve Almanya yerel yönetimlerinin karşılaştırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi / Journal of Administrative Science*, (14, 27), 33-58.
- Eroğul, C. (2006). Çağdaş devlet sistemleri. Kırilangıç Yayınevi.
- Eryılmaz, B. (2011). Kamu yönetimi. Okutman Yayıncılık.
- Farrand, M. (1898). The taxation of tea, 1767-1773. *The American historical review*, (3, 2), 266-269. <https://doi.org/10.1086/ahr/3.2.266>
- Gibbons, J. ve Dearborn, P.M. (1995). Significant features of fiscal federalism, budget process and tax systems (vol. 1). *U.S. Advisory Commission on Intergovernmental Relations*
- Göde, K. (1987). Türkiye Cumhuriyet'nin Türk tarihi'ndeki yeri ve önemi-III: Atatürk ilke ve inkılapları. *E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 223-245.
- Göze, A. (2011). Siyasal düşünceler ve yönetimler. Beta Basım Yayın A.Ş.
- Gözler, K. (2011). 5018 ve 6085 sayılı kanunlarda bazı idare hukuku terimlerinin yanlış kullanımı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (60, 4), 837-920. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001645
- Gül, H. (2013). Amerikan federal sisteminde yerel yönetimler. Okçu M. (Ed), Özgür H. (Ed), *Dünya'da Yerel Yönetimler içinde* (s. 19-50). Seçkin Yayınları.
- Gündoğan E. (1997). Amerika Birleşik Devletlerinde yerel yönetimin gelişimi (Development of the local government in the United States of America). M. Ersoy (Ed), T. Şengül (Ed). *Restructuring Local Governments: UPL Studio Researches Volume 2 içinde*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Hamilton, K.D. (2005). Township government in Cook county. Executive Summary.
- Helvacı, P. (2014). Türkiye'de Cumhuriyetçilik Anlayışı: 1920-1930 Dönemine Bir Bakış. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (10, 20), 353-369.
- Hobsbawm, E.J. (2003), Devrim çağı: Avrupa 1789-1848. Dost Kitabevi
- İlal, E. (1968), Magna Carta. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, (4, 1-4), 210-242.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2017). Stratejik Plan 2015-2019. 20.07.2024 tarihinde https://uploads.ibb.istanbul/uploads/stratejikplan15_19_8e134a3a36.pdf adresinden edinilmiştir.
- Janda, K., Berry, J. ve Goldman, J. (1989). The challenge of democracy, American government in global politics. Cengage Learning.

- Jones, V. (1957). The organization of metropol region. *Intergovernmental Relations Journal*, (64, 2), 468-485.
- Karakılçık, Y. (2016). *Yeni Yerel Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler*; Seçkin Karşılaştırılması, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, (14, 27), 33-58.
- Kratzke, W. (2016). Basic income tax 2016-2017 (4th Ed). CALI eLangdell Press.
- Lijphart, A. (1999). Patterns of democracy: government forms and performance in thirtysix countries. Yale University Press.
- Lang, D. (1991, Aralık). Dillon's rule and the birth of home rule. New Mexico Municipal League. <https://nmml.org/DocumentCenter/View/251>
- Lovell, C.H. (1981). Evolving local government dependency. *Public Administration Review*, (41, Special Issue: The Impact of Resource Scarcity on Urban Public Finance), 189-202. <https://doi.org/10.2307/975463>
- Nalbant, A. (1997). Üniter devlet-bölgeselleşmeden küreselleşmeye. Yapı Kredi Yayınları.
- Nadaroğlu H. (1998). Mahalli idareler. Beta Basım Yayın.
- New York City Council, (2017). How NYC's budget works. 01.02.2024 tarihinde <https://council.nyc.gov/budget/how-nycs-budget-works/#revenue-budget> adresinden ulaşılmıştır.
- Norton, A. (1994), International handbook of local and regional government: A comparative analysis of advanced democracies. Edward Elgar Publishing.
- Odabaş, H. (1997). Amerika Birleşik Devletleri yerel yönetimlerinde alternatif hizmet sunma yöntemleri: Özelleştirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, (6, 4), 65-77.
- OECD (2022). The OECD classification of taxes and interpretative guide. Revenue Statistics 2022: The Impact of COVID-19 on OECD Tax Revenues, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/30841643-en>.
- Oktay, T. (2022). Yerel yönetimler. İdeal Kent Yayınları.
- Oktay, T. (2020). 1920-2020 döneminde Türkiye'de belediyelerin gelişimi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, (5, 2), 171-223.
- Ortaylı, İ. (2004). Gelenekten geleceğe. Ufuk Kitapları.
- Ortaylı, İ. (2008). Türkiye teşkilat ve idare tarihi. Cedit Neşriyat.
- Ömürgönülşen, U. (2009). Amerika Birleşik Devletleri'nde kamu yönetimi. K. Karasu (Ed.), *Kamu yönetimi ülke incelemeleri içinde* (s. 313-412). İmge Kitabevi Yayınları.
- Özmüş, L. (2005, Mayıs). Desantralizasyon (yerelleşme) ve yeni kamu yönetimi anlayışı. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara.
- Petrovich, L. (2009). More than the Boston tea party: Tea in American culture, 1760s – 1840s [Yüksek Lisans Tezi, Illinois Wesleyan University]. CU Scholar University Libraries. https://scholar.colorado.edu/concern/graduate_thesis_or_dissertations/6t053g29x

- Pratt, K., Griffith, T.D. ve Bankman, J. (2014). Federal income tax (7th Ed), Wolters Kluwer Law&Business.
- Sobacı, M. ve Köseoğlu, Ö. (2016). Başkanlık sistemlerinde yerel yönetimler, ABD, Brezilya, Şili, Endonezya ve Güney Kore. Seta Yayınları.
- Şahin M, (1999), Ülke ülke yerel yönetimler: Amerika Birleşik Devletleri'nde yerel yönetimler. Çağdaş Yerel Yönetimler, (8, 2), 121-136.
- Turan, H. (2017). Amerika Birleşik Devletleri'nde yerel yönetimler. *International Journal of Education Technology and Scientific Researchers*, (2,2), 1-19.
- Türker, M. (2006). Amerika Birleşik Devletleri yönetim sistemi. Nitas K. (Ed.), Dünyada kamu yönetimi içinde (s. 483-517). Türk İdari Araştırmalar Vakfı
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). 20.07.2024 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkoğlu, İ. (2009). Yerel yönetimlerde mali reform arayışları: Türkiye'de belediyelerde mali özerklik ve belediye başkanlarının mali özerklik algılaması. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2009/389
- Ulusoy, A. Ve Akdemir, T. (2007). Mahalli idareler teori – uygulama - maliye. Seçkin Yayınları.
- Ünal, F. (2011). Tanzimattan cumhuriyete Türkiye'de yerel yönetimlerin yasal ve yapısal dönüşümü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 241-248.
- Üzeltürk, H. (2018). Vergi kanunları. Legal Hukuk Kitapları Serisi: 383. Legal Yayıncılık A.Ş.
- Watkins, W.R. (1938). The power of the state and federal governments to tax one other. *Virginia Law Review*, (24, 5) 475-506. <https://doi.org/10.2307/1067414>
- Yıldırım, İ. (2001). Ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı ekonomisi üzerine bir değerlendirme (1838-1918), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (11, 2), 313-326.
- Zorlu, T. (2004). Osmanlı deniz teknolojisi üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (4), 297-354